

Gradanska energija u regionu: Srbija, Crna Gora i Bosna i Hercegovina

pravni kontekst

**Građanska energija u regionu:
Srbija, Crna Gora i Bosna i Hercegovina**
pravni kontekst

Autori:

Jovan Rajić

Miloš Veljović

Saša Savičić

Uredio:

Damir Miljević

Stajališta izražena u ovom dokumentu isključiva su odgovornost
autora i ne odražavaju nužno stajalište Fondacije Heinrich Boell

Ovaj materijal je licenciran Creative Commons licencom CC-BY-SA:
navođenje autorstva, dijeljenje pod istim uslovima. Objašnjenje licence
može se naći na: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/de/>

Sadržaj

LISTA SKRAĆENICA	2
UVOD	3
1. PRAVNI OKVIR ZA GRAĐANSKU ENERGIJU U EVROPSKOJ UNIJI I ENERGETSKOJ ZAJEDNICI	5
1.1 Acquis za građansku energiju	5
1.1.1 Direktiva 2018/2001.	5
1.1.2 Direktiva 2019/944	7
2. SRBIJA	9
2.1 Pravni propisi o građanskoj energiji	9
2.1.1 Novi Zakon o OIE – revolucija ili " <i>business as usual</i> "?	9
2.1.2 Građanska energija u OIE Zakonu	10
2.1.3 Faktičko stanje u praksi.	12
2.1.4 Problemi i izazovi	14
3. CRNA GORA	16
3.1 Pravni propisi o građanskoj energiji	16
3.1.1 Obnovljivi izvori energije u strateškim dokumentima Crne Gore	16
3.1.2 Proizvodnja električne energije iz obnovljivih izvora u pravu CG	16
3.1.3 Podsticajne mere za korišćenje obnovljivih izvora energije	17
3.1.4 Garancije porekla	18
3.2 (Ne)definisani kupac – proizvođač u pravnom poretku Crne Gore	18
3.2.1 Razmena na mestu konekcije	18
3.2.2 Proizjumer kao učesnik na tržištu električne energije	19
3.3 Specifičnost CG modela prozjumerera	19
4. BOSNA I HERCEGOVINA	20
4.1 Pravni propisi o građanskoj energiji	20
4.1.1 Kupac – proizvođač / prosumer	21
4.1.2 Zajednice obnovljive energije	21
4.1.3 Energetske zajednice građana	22
4.1.4 Aktivni kupci.	23
4.2 Mogućnosti i ograničenja	24
4.2.1 Republika Srpska	24
4.2.2 Federacija BiH	27
4.2.3 Brčko Distrikt BiH	30
5. ZAKLJUČCI I PREPORUKE	32
6. KOMPATIVNA TABELA NEKIH POKAZATELJA O GRAĐANSKOJ ENERGIJI U REGIONU	34

LISTA SKRAĆENICA

OIE	Obnovljivi izvori energije
OIEiEK	Obnovljivi izvori energije i efikasna kogeneracija
UFEU	Ugovor o funkcionisanju Evropske unije
EU	Evropska unija
EnZ	Energetska zajednica
CG	Crna Gora
BiH	Bosna i Hercegovina
FBiH	Federacija BiH
RS	Republika Srpska
DERK	Državna regulatorna komisija za električnu energiju BiH
RERS	Regulatorna komisija za energetiku RS
FERK	Regulatorna komisija za energiju u FBiH
NOS	Nezavisni operator sistema u BiH
ODS	Operativni distributivni sistem
NECP	Integrirani nacionalni energetske i klimatski plan
UNFCCC	Okvirna konvencija Ujedinjenih nacija o klimatskim promjenama
UN SDG	Ciljevi održivog razvoja Ujedinjenih nacija
EU ETS	Sistem trgovanja emisijama Evropske unije
CBAM	Mehanizam za ugljično prilagođavanje na granicama
ZOE	Zajednica obnovljive energije
EZG	Energetska zajednica građana
EPS	Elektroprivreda Srbije
EPCG	Elektroprivreda Crne Gore

UVOD

Klimatske promjene i energetska tranzicija - dva su pojma koja u posljednje vrijeme dobijaju na enormnom značaju i popularnosti, iako se u narativu i dokumentima Ujedinjenih nacija i drugih međunarodnih organizacija, pominju već nekoliko decenija¹. Naime, klimatske nepogode koje svake godine pogađaju sve regione svijeta, sve žešće i sa većim i katastrofalnijim posljedicama, utiču na život svakog čovjeka na našoj planeti. Tome doprinose i sve veći temperaturni rekordi, pa se prognoze naučne zajednice o globalnom zagrijavanju planete i očekivanim promjenama zbog toga, mahom negativnim po živi svijet – biljke, životinje i ljude – ostvaruju velikom brzinom, dajući klimatskim promjenama poseban prizvuk neizvjesne i nesigurne budućnosti.²

Ne samo velike i razvijene zemlje, ne samo globalne i regionalne inicijative i ne samo veliki zagađivači, proizvođači i potrošači, nego i građani i građanke imaju posebnu, ako ne i odlučujuću ulogu u procesu tranzicije koji je označen kao civilizacijski projekat koji doprinosi usporavanju klimatskih promjena na Zemlji i očuvanju ljudske civilizacije.

Pored toga, u svijetu se trenutno odvija i treća industrijska revolucija koja se zasniva na ubrzanom razvoju tehnologije za korištenje energije sunca i vjetra što će, uz razvoj globalnih i lokalnih komunikacionih mreža, dovesti do dekarbonizacije, digitalizacije, decentralizacije a time i demokratizacije proizvodnje energije pri čemu će nastale promjene imati presudan uticaj i na način na koji živimo. Treća industrijska revolucija omogućava bukvalno svakome da proizvodi potrebnu energiju i na taj način podmiruje vlastite potrebe i potrebe drugi.

Otud se i bavimo građanskom energijom – pojmom i pravnim okvirom koji treba da omogući uključivanje krajnjih potrošača, pravnih, ali i fizičkih lica iz kategorije domaćinstva, kao aktivnih kupaca energije, u proizvodnju, potrošnju, skladištenje, razmjenu,

-
- 1 First Earth Summit, 1972;
 First World Climate Conference (FWCC or WCC-1), First international instrument on climate - Geneva Convention on Long-Range Transboundary Air Pollution, 1979;
 Vienna Convention for the Protection of the Ozone Layer, 1985;
 The Environmental Perspective to the Year 2000 and Beyond, 1987;
 Helsinki Declaration on the Protection of the Ozone Layer, 1989;
 Second Climate Conference, Geneva, 1990;
 The Earth Summit, Rio Declaration and Agenda 21, Rio de Janeiro, Brazil, The United Nations Conference on Environment and Development, The United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC), 1992;
 Kyoto Protocol to the UNFCCC, Japan, 1997;
 The Paris Agreement, UNFCC COP 21, 2015;
- 2 Razoblčavanje mitova o energetskej tranziciji i OIE, Armin Đuliman, Mirza Kušljugić i Damir Miljević, RESET-Centar za održivu energetskej tranziciju, OSF, 2023.
 IPCC, 2023: Summary for Policymakers. In: Climate Change 2023: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change [Core Writing Team, H. Lee and J. Romero (eds.)]. IPCC, Geneva, Switzerland, pp. 1-34, doi: 10.59327/IPCC/AR6-9789291691647.001 https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/downloads/report/IPCC_AR6_SYR_SPM.pdf

predaju, prodaju, trgovinu, agregiranje i pružanje drugih usluga koje se pravnim propisima omogućavaju kod upotrebe energije iz obnovljivih izvora energije (OIE).

Domaćinstva, lokalne ustanove, škole i mala preduzeća najveći su potrošači električne energije u regionu i omogućavanje njima da proizvode električnu energiju za vlastite potrebe i potrebe drugih, povećava sigurnost snabdjevanja i energetska nezavisnost zemlje, smanjuje potrebu za investicijama u velike kapacitete i prenosni sistem i ujedno najviše doprinosi dekarbonizaciji domaće potrošnje. Da bi razvoj građanske energije bio uspješan i efektivan preduslov je dobar i stimulativan zakonski okvir.

U ovom dokumentu data je kratka analiza sadašnjeg stanja pravnog okvira u tri zemlje regiona sa preporukama za njegovo unapređenje. ■■

1. PRAVNI OKVIR ZA GRAĐANSKU ENERGIJU U EVROPSKOJ UNIJI I ENERGETSKOJ ZAJEDNICI

1.1 Acquis za građansku energiju

Na nivou Evropske unije, razvoj građanske energije dobio je značajnu ulogu kao alat za demokratizaciju, decentralizaciju i dekarbonizaciju energetskog sektora u pravcu ostvarivanja ambiciozno zacrtanih energetskih i klimatskih ciljeva.

Usvajanje dvije direktive iz oblasti energetike bilo je naročito važno za razvoj građanske energije i uvođenje potpuno novih kategorija - kupac-proizvođač, aktivan kupac, zajednica obnovljive energije i energetska zajednica:

- Direktiva 2018/2001 Evropskog parlamenta i Savjeta od 11. decembra 2018. godine o promociji upotrebe energije iz obnovljivih izvora (RED II)³
- Direktiva 2019/944 Evropskog parlamenta i Savjeta od 5. juna 2019. o zajedničkim pravilima za unutarnje tržište električne energije i izmjeni Direktive 2012/27/EU⁴

Energetska zajednica je brzo reagovala, te je održavanje 19. Ministarskog savjeta Energetske zajednice⁵, 30. novembra 2021. godine, u Beogradu, bilo ključno za proširenje *acquis* EnZ u vezi sa razvojem građanske energije zemalja članica, sa projektovanom obavezom da se ove dvije direktive implementiraju do kraja 2022. odnosno 2023. godine.

1.1.1 Direktiva 2018/2001

Direktivom 2018/2001 o promociji upotrebe energije iz obnovljivih izvora, utvrđen je zajednički okvir za promovisanje energije iz obnovljivih izvora, kao i obvezujući cilj Unije za ukupan udio energije iz obnovljivih izvora u konačnoj bruto potrošnji energije Unije u 2030. godini.⁶

3 Službeni list Evropske unije, L 328, 21.12.2018. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018L2001&from=LV>

4 Službeni list Evropske unije, L 158, 14.06.2019., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L0944&from=SV>

5 <https://www.energy-community.org/events/2021/11/MC.html>

6 Prema Dir 2018/2001 (član3.), obavezujući opšti cilj Unije je da udio OIE u ukupnoj bruto finalnoj potrošnji Unije do 2030. godine bude najmanje 32%. Evropska komisija od 2021. godine intenzivno radi na izmjeni RED II direktive u okviru paketa "Spremi za 55", kako bi se njezini ciljevi u pogledu energije iz obnovljivih izvora uskladili s novim klimatskim ambicijama. Komisija je predložila da ugradnju toplinskih pumpi, povećanje solarnih fotonaponskih kapaciteta i uvoz vodika iz obnovljivih izvora i biometana, zatim predlaže donošenje uredbe Vijeća za ubrzano uvođenje energije iz obnovljivih izvora, pri čemu će se postrojenja za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora smatrati postrojenjima od prevladavajućeg javnog interesa, čime će se omogućiti ubrzavanje postupaka izdavanja dozvola za projekte u području obnovljivih izvora i posebna odstupanja od zakonodavstva EU-a o životnoj sredini. U martu 2023. Parlament i Vijeće neformalno su postigli dogovor o povećanju cilja za obnovljive izvore energije do 2030. na 42,5 %, pri čemu će države članice nastojati postići 45 %, te su prvi put uključili industriju postavljanjem obvezujućih (42 % vodika iz obnovljivih izvora u ukupnoj potrošnji vodika do 2030.) i okvirnih ciljeva (godišnje povećanje potrošnje energije iz obnovljivih izvora od 1,6 %).

Osnovne pojmove građanske energije direktiva je definisala ovako:

- potrošač vlastite obnovljive energije, *znači krajnji korisnik koji djeluje u svojim prostorima smještenima unutar ograničenog područja ili, ako mu to dopuste države članice, u drugim prostorima, koji proizvodi električnu energiju iz obnovljivih izvora za vlastitu potrošnju ili skladišti ili prodaje električnu energiju iz obnovljivih izvora koju je sam proizveo, uz uslov da potrošačima vlastite energije iz obnovljivih izvora koji nisu domaćinstva, te aktivnosti ne čine njihovu glavnu komercijalnu ili profesionalnu djelatnost.*
- potrošači vlastite obnovljive energije koji djeluju zajednički, *znači grupa koja se sastoji od barem dva potrošača vlastite obnovljive energije koji djeluju zajednički (za koje vrijede ista pravila kao za potrošače vlastite obnovljive energije), koji su smješteni u istoj zgradi ili stambenom kompleksu.*
- zajednica obnovljive energije (ZOE), *znači pravni subjekt koji je, u skladu s primjenjivim nacionalnim pravom, utemeljen na otvorenom i dobrovoljnom učestvovanju, nezavisan i pod stvarnim nadzorom dioničara ili članova smještenih u blizini projekata energije iz obnovljivih izvora kojih je taj pravni subjekt vlasnik ili ih on razvija; čiji su dioničari ili članovi fizičke osobe, MSP-*ić ili lokalna tijela, uključujući opštine; čija je prvobitna svrha pružiti ekološku, ekonomsku ili socijalnu korist zajednice za svoje dioničare ili članove ili za lokalna područja na kojima djeluje, a ne finansijska dobit.**

Potrošači, odnosno krajnji kupci, imaju pravo postati potrošači vlastite energije iz obnovljivih izvora, ali ne samo to.⁸ Naime, potrošači vlastite energije iz obnovljivih izvora pojedinačno ili posredstvom agregatora imaju pravo: proizvoditi energiju iz obnovljivih izvora, uključujući onu za vlastitu potrošnju, skladištiti i prodavati višak takve električne energije proizvedene iz obnovljivih izvora.

Kao takvi, ne smiju biti predmet diskriminirajućih ili nesrazmjernih postupaka, opterećeni naknadama koje ne odražavaju troškove, te bilo kakvim naknadama za električnu energiju koju sami proizvedu i utroše u svom objektu ili nikakvim dvostrukim naknadama, uključujući mrežne naknade, kada je riječ o skladištenoj električnoj energiji koja ostaje u njihovim objektima.

Jasno je naglašeno da mogu zadržati svoja prava i obveze kao krajnji potrošači i primati naknadu, među ostalim, kada je to primjenjivo, putem programa podrške za električnu energiju iz obnovljivih izvora koju sami proizvode i unose u mrežu, koja odražava tržišnu vrijednost te električne energije, te u koju može biti uračunata njezina dugoročna vrijednost za mrežu, životnu sredinu i društvo. Potrošači vlastite energije iz obnovljivih izvora koji se nalaze u istoj zgradi, uključujući i stambene komplekse, imaju pravo zajednički se baviti svim aktivnostima koje su dopuštene pojedinačnim potrošačima vlastite energije iz obnovljivih izvora. Dopušteno je dogovoriti dijeljenje obnovljive energije koja se proizvodi na njihovoj lokaciji ili lokacijama, ne dovodeći u pitanje mrežne naknade, i druge relevantne naknade, doprinose i poreze primjenjive za svakog potrošača vlastite obnovljive energije.

Postrojenje potrošača vlastite energije iz obnovljivih izvora može biti u vlasništvu treće strane ili ona može njime upravljati u pogledu instalacije, operacije, uključujući mjerenje potrošnje, i održavanja pod uslovom da treća strana i dalje podliježe uputstvima potrošača vlastite energije iz obnovljivih izvora. Treća strana se ne smatra sama potrošačem vlastite obnovljive energije. Direktiva 2018/2001 takođe traži da se svi

7 MSP - znači mikropoduzeće, malo ili srednje poduzeće - Preporuka Komisije od 6. svibnja 2003. o definiciji mikropoduzeća te malih i srednjih poduzeća (SL L 124, 20.5.2003., str. 36.). U skladu s članom 1. Priloga Preporuke, status MSP-ova zavisi u prvom redu o ekonomskoj djelatnosti subjekta, bez obzira na njegov pravni oblik. Stoga MSP-ovi mogu biti i samozaposlene osobe i porodična poduzeća koja se bave preduzetništvom ili drugim djelatnostima te partnerstva ili udruženja koja se redovno bave ekonomskom djelatnošću. Sve djelatnosti kojima se roba ili usluge nude na određenom tržištu u načelu su ekonomske djelatnosti. (Vodič za korisnike o definiciji malih i srednjih poduzeća. Luxembourg: Ured za publikacije Europske unije, 2020).

8 Član 21. stav 1. Direktive 2018/2001.

uspostavljeni podsticajni okviri i politike za promociju i olakšavanje razvoja potrošnje vlastite energije iz OIE i razvoja ZOE obavezno uključuju u integrirane nacionalne energetske i klimatske planove -NECP, odnosno u izvještaje o napretku u skladu sa Uredbom (EU) 2018/1999.⁹

Što se tiče zajednica obnovljive energije - ZOE, direktiva navodi da: krajnji korisnici, posebno korisnici iz kategorije domaćinstva, imaju pravo učestvovati u zajednici obnovljive energije, zadržavajući pritom prava ili obaveze koja imaju kao krajnji korisnici i ne podliježu neopravdanim ili diskriminirajućim uslovima ili postupcima koji bi spriječili njihovo učešće u zajednici energije iz obnovljivih izvora, a u slučaju privatnih preduzeća, pod uslovom da njihovo učešće nije njihova primarna komercijalna ili profesionalna djelatnost. ZOE imaju pravo: proizvoditi, trošiti, skladištiti i prodavati obnovljivu energiju, dijeliti, unutar ZOE, obnovljivu energiju koja je proizvedena u proizvodnim jedinicama u vlasništvu te ZOE, zadržavajući prava i obaveze članova ZOE kao korisnika, pristupiti svim prikladnim tržištima energije samostalno ili putem agregacije na nediskriminirajući način.

Direktiva posebno zagovara uspostavljanje podsticajnog okvira za promociju i olakšavanje razvoja ZOE.¹⁰

1.1.2 Direktiva 2019/944

Ovom se direktivom uspostavljaju zajednička pravila za proizvodnju, prenos, distribuciju i skladištenje energije, te snabdijevanje električnom energijom, zajedno sa odredbama o zaštiti potrošača, radi stvaranja istinski integriranih, konkurentnih, fleksibilnih, poštenih i transparentnih tržišta električne energije u Uniji orijentiranih na potrošače. Nadalje, ovom se direktivom nastoje osigurati prihvatljive i transparentne cijene i troškovi energije za potrošače, visok stepen sigurnosti snabdijevanja i nesmetan prelaz na održiv energetske sistem s niskom razinom emisije ugljika. Cilj direktive je stvaranje potpuno međusobno povezanog unutarnjeg tržišta električne energije na kojem se podstiče integracija energije iz obnovljivih izvora, slobodna tržišna utakmica i sigurnost snabdijevanja.

Pojmovi od značaja za građansku energiju, definisani ovom direktivom su:

aktivni kupac, koji označava *krajnjeg kupca ili grupu krajnjih kupaca, koji djeluju zajedno i koji troše ili skladište električnu energiju proizvedenu u vlastitom prostoru smještenom unutar definisanih granica ili ako države članice to dopuštaju, u drugom prostoru ili koji prodaju električnu energiju koju sami proizvode*

9 Uredba (EU) 2018/1999 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. prosinca 2018. o upravljanju energetske unijom i djelovanjem u području klime, izmjeni uredaba (EZ) br. 663/2009 i (EZ) br. 715/2009 Europskog parlamenta i Vijeća, direktiva 94/22/EZ, 98/70/EZ, 2009/31/EZ, 2009/73/EZ, 2010/31/EU, 2012/27/EU i 2013/30/EU Europskog parlamenta i Vijeća, direktiva Vijeća 2009/119/EZ i (EU) 2015/652 te stavljanju izvan snage Uredbe (EU) br. 525/2013 Europskog parlamenta i Vijeća. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018R1999&from=HR>

10 Direktiva 2018/2001 (član 22.): Države članice uspostavljaju poticajan okvir za promicanje i olakšavanje razvoja zajednica obnovljive energije. Tim se okvirom među ostalim osigurava sljedeće: (a) neopravdane regulatorne i administrativne prepreke za zajednice obnovljive energije uklanjaju se; (b) na zajednice obnovljive energije koje opskrbljuju energijom ili osiguravaju agregaciju ili druge komercijalne energetske usluge primjenjuju se odredbe relevantne za takve aktivnosti; (c) relevantni operator distribucijskog sustava surađuje sa zajednicama obnovljive energije radi olakšavanja prijenosa energije unutar zajednica obnovljive energije; (d) zajednice obnovljive energije podliježu pravednim, razmjernim i transparentnim postupcima, uključujući postupke registracije i licenciranja, i mrežnim naknadama koje odražavaju troškove, kao i relevantnim naknadama, nametima i porezima, osiguravajući pritom odgovarajući, pravedan i uravnotežen doprinos raspodjeli ukupnih troškova sustava u skladu s transparentnom analizom troškova i koristi distribuiranih izvora energije koju provode nacionalna nadležna tijela; (e) prema zajednicama obnovljive energije ne postupa se na diskriminirajući način u pogledu njihovih aktivnosti, prava i obaveza kao krajnjih korisnika, proizvođača, opskrbljivača, operatora distribucijskih sustava ili kao drugih sudionika na tržištu; (f) sudjelovanje u zajednicama obnovljive energije dostupno je svim potrošačima, uključujući one u kućanstvima s niskim prihodima ili ranjivim kućanstvima; (g) dostupni su alati za olakšavanje pristupa financiranju i informacijama; (h) javnim tijelima pruža se regulatorna potpora i potpora za izgradnju kapaciteta u omogućavanju i uspostavi zajednica obnovljive energije u pomaganju tijelima da izravno sudjeluju; (i) uspostavljena su pravila za osiguravanje jednakog i nediskriminirajućeg postupanja prema potrošačima koji sudjeluju u zajednici obnovljive energije.

ili učestvuju u programima fleksibilnosti ili energetske efikasnosti, uz uslov da te djelatnosti nisu njihova primarna trgovačka ili profesionalna djelatnost;

energetska zajednica građana - EZG znači pravni subjekt, koji se temelji na dobrovoljnom i otvorenom učešću te je pod stvarnom kontrolom članova ili vlasnika udjela koji su fizičke osobe, lokalna tijela, uključujući opštine, ili mala preduzeća,¹¹ čija je primarna svrha pružanje ekološke, ekonomske ili socijalne koristi svojim članovima ili vlasnicima udjela ili lokalnim područjima na kojima djeluje, a ne stvaranje finansijske dobiti, i koji može učestvovati u proizvodnji, između ostalog iz obnovljivih izvora, distribuciji, snabdijevanju, potrošnji, agregiranju, skladištenju energije, uslugama energetske efikasnosti ili uslugama punjenja za električna vozila ili pružati druge usluge svojim članovima ili vlasnicima udjela.

U preambuli ove direktive ističe se intencija za priznavanjem određenih kategorija građanskih inicijativa za energiju na evropskom nivou kao "energetske zajednice građana," kako bi im se omogućio podsticajni okvir, pošteno postupanje, jednaki uslovi i jasno definisan skup prava i obaveza. Definisano je i da je kupcima iz kategorije domaćinstvo potrebno dopustiti da dobrovoljno učestvuju u inicijativama za energiju zajednice, te da ih napuste bez gubitka pristupa mreži kojom upravlja inicijativa za energiju zajednice ili bez gubitka prava koja im pripadaju kao potrošačima. Pristup mreži energetske zajednice građana potrebno je omogućiti pod poštenim uslovima i uslovima koji odgovaraju troškovima.

Članstvo u energetske zajednicama građana trebalo bi biti otvoreno za sve kategorije subjekata. Međutim ovlašćenja donošenja odluka u okviru EZG trebalo bi ograničiti na one članove ili vlasnike udjela koji nisu uključeni u komercijalne djelatnosti velikog obima i za koje energetske sektor ne predstavlja glavno područje gospodarske aktivnosti. Države članice bi trebale takođe osigurati da EZG budu subjekt bilo kojeg pravnog oblika, na primjer udruženje, zadruga, partnerstvo, neprofitna organizacija ili malo ili srednje poduzeće, sve dok takav subjekt može, djelujući u svoje ime, izvršavati prava i podliježati obavezama.

Direktiva zagovara i da države članice omoguće da energetske zajednice građana budu otvorene za prekogranično učešće, kao i da budu ovlaštene imati u vlasništvu, uspostavljati, kupovati ili iznajmljivati distribucijske mreže te njima samostalno upravljati. U pogledu aktivnih kupaca, direktiva zagovara da krajnji kupci imaju pravo djelovati kao aktivni kupci, a da ne podliježu nesrazmjernim ili diskriminacijskim tehničkim zahtjevima, administrativnim zahtjevima, postupcima ni naknadama uključujući naknade za mrežu koje ne odražavaju troškove.

Aktivni kupci imaju pravo djelovati samostalno ili putem agregiranja, prodavati električnu energiju koju sami proizvedu, učestvovati u programima fleksibilnosti i energetske efikasnosti, pravo trećoj strani delegirati upravljanje postrojenjima potrebnima za njihove djelatnosti, a da se ta treća strana ne smatra aktivnim kupcem, podliježu naknadama za mrežu koje odražavaju troškove, transparentne su i nediskriminacijske, te zasebno iskazuju za električnu energiju koja je predana u mrežu i električnu energiju koja je potrošena iz mreže, finansijski su odgovorni za neravnoteže koje uzrokuju u elektroenergetskom sistemu i u tom su smislu oni subjekti odgovorni za odstupanja ili svoju odgovornost za odstupanja delegiraju. ■■

¹¹ "malo preduzeće" znači preduzeće koje zapošljava manje od 50 osoba i čiji godišnji promet i/ili ukupna godišnja bilanca ne prelazi 10 milijuna EUR. (član 2. tačka 7. Dir. 2019/944).

2. SRBIJA

2.1 Pravni propisi o građanskoj energiji

2.1.1 Novi Zakon o OIE – revolucija ili "business as usual"?

U Srbiji je 30. aprila 2021. godine na snagu stupio Zakon o korišćenju obnovljivih izvora energije¹² ("OIE Zakon"), prvi *lex specialis* koji posebno uređuje materiju obnovljivih izvora energije. Ovo je od strane stručne javnosti ocenjeno kao korak u dobrom smeru, uzimajući u obzir savremene trendove na tržištu energetike, kao i međunarodno preuzete obaveze koje se odnose na neophodnost smanjenja proizvodnje električne energije iz fosilnih goriva. U novom OIE Zakonu našle su se brojne novine, ali je sam domet propisa u ovom trenutku još uvek nemoguće u potpunosti oceniti jer su brojna podzakonska akta koja omogućavaju sprovođenje zakona usvojena tek nedavno, dok, sa druge strane i dalje postoje određene praznine kao i nekonzistentnosti sa krovnim Zakonom o energetici¹³, drugim (nesektorskim propisima) i praksom.

Novi zakon predvideo je brojne novine, a među njima i potpuno nove modele podsticaja. Naime, umesto do tada važećeg modela (po Zakonu o energetici) fiksnih fid-in tarifa, OIE Zakon uvodi model tržišnih premija i aukcijskih fid-in tarifa, koji su, svaki na svoj način (prvi za veće, a drugi za manje projekte), više tržišno orjentisani modeli subvencionisanja koji u obzir uzimaju realno stanje na tržištu električne energije (kada su u pitanju razvoji projekata, cena električne enrgije, troškovi, itd.). Pored ovoga, novine uključuju i mogućnost da proizvođači električne energije iz obnovljivih izvora mogu zaključivati ugovore o otkupu električne energije (*power purchase agreement - PPA*) direktno sa kupcima i u skladu sa tržišnim principima, tzv. komercijalni PPA.

Još jedna velika novina u novom zakonu jeste i pitanje balansne odgovornosti gde je, za razliku od ranijeg rešenja gde je država u potpunosti na sebe preuzimala obavezu balansiranja, sada predviđeno da garantovani snabdevač preuzima balansnu odgovornost za sve proizvođače električne energije iz obnovljivih izvora koji budu u sistemu tržišne premije, kao i za one koji su skroz van sistema podsticaja i rade na tržišnom principu, ali samo do momenta uspostavljanja likvidnog organizovanog unutardnevnog tržišta električne energije u Srbiji.

Važno je pomenuti i uvođenje garancije porekla koja predstavlja elektronski dokument čiji je cilj da kupcu električne enrgije dokaže da je energija koju kupuje proizvedena iz obnovljivih izvora. Ovaj dokument izdaje operator prenosnog sistema, samo

¹² Zakon o korišćenju obnovljivih izvora energije ("Sl. glasnik RS", br. 40/2021 i 35/2023);

¹³ Zakon o energetici ("Sl. glasnik RS", br. 145/2014, 95/2018, 40/2021, 35/2023 i 62/2023);

jednom za jediničnu neto količinu od 1 MWh proizvedene električne energije. Naročit značaj, priča o garancijama porekla, dobija u trenutku kada se aktivno razmatraju opcije oporezivanja emisija ugljen dioksida za potpisnice Ugovora o osnivanju Energetske zajednice, poput CBAM-a (*Carbon Border Adjustment Mechanism*), kreiranja regionalnog ETS-a (*Emission Trading System*) ili integracije u EU ETS.

Konačno, velika novina, a ujedno i predmet ove Analize, predstavlja i uvođenje u zakon koncepta kupca-proizvođača električne energije, tzv. *prozjumer*¹⁴ kod izgradnje postrojenja za proizvodnju električne energije za sopstvene potrebe.

2.1.2 Građanska energija u OIE Zakonu

Kupac-proizvođač je zakonom definisan kao krajnji kupac, koji je na unutrašnje instalacije priključio sopstveni objekat za proizvodnju električne energije iz obnovljivih izvora energije, pri čemu se proizvedena električna energija koristi za snabdevanje sopstvene potrošnje, a višak proizvedene električne energije isporučuje u prenosni sistem, distributivni sistem, odnosno zatvoreni distributivni sistem.

Kupac-proizvođač ima pravo da samostalno ili posredstvom agregatora:

- 1) proizvodi električnu energiju za sopstvenu potrošnju;
- 2) skladišti električnu energiju za sopstvene potrebe;
- 3) da višak proizvedene električne energije isporuči u prenosni sistem, distributivni sistem, odnosno zatvoreni distributivni sistem;
- 4) druga prava i obaveze u skladu sa zakonom (OIE Zakonom i Zakonom o energetici).

Takođe, zakonodavac ostavlja mogućnost, da registrovana stambena zajednica, može imati prava i obaveze kupca-proizvođača, priključenjem neke od elektrana, pod uslovom da se ona nalazi u vlasništvu stambene zajednice i ako je izgrađena na zajedničkim delovima zgrade.

2.1.2.1 Uslovi i ograničenja

Kupac-proizvođač ne može da koristi podsticajne mere iz OIE Zakona u vidu tržišnih premija ili fid-in tarifa, niti može imati pravo na garancije porekla. Takođe, pored navedenih ograničenja, zakonodavac propisuje da instalisana snaga proizvodnog objekta proizvođača električne energije u smislu instituta kupac-proizvođač, ne može biti veća od:

- 1) ekvivalentne snage koja odgovara struji od 10A, ako priključak na sistem nije trofazni;
- 2) 10,8 kW ako je kupac – proizvođač domaćinstvo; i
- 3) 150 kW ako kupac – proizvođač nije domaćinstvo.

Prilikom proizvodnje električne energije iz neke od elektrana, kupac-proizvođač može doći u situaciju da proizvede više električne energije, nego što je potrošio. S tim u vezi, zakon ostavlja dve mogućnosti:

- 1) da skladišti višak električne energije, za sopstvene potrebe;
- 2) da višak proizvedene električne energije isporuči u prenosni sistem, distributivni sistem, odnosno zatvoreni distributivni sistem.

S tim u vezi, zakonodavac je predvideo mogućnost da kupac-proizvođač zaključi ugovor o potpunom snabdevanju, odnosno ugovor o otkupu električne energije sa snabdevačem, u skladu sa krovnim Zakonom o energetici.

Radi dodatnog uređenja pravne pozicije ugovornog odnosa, propisano je da snabdevač ima obavezu da kupcu-proizvođaču, koji je domaćinstvo ili mali kupac, ponudi

¹⁴ U nastavku analize, zakonski pojam "kupac-proizvođač" se na pojedinim mestima pojavljuje i kao "prozjumer";

ugovor o potpunom snabdevanju sa neto merenjem ili neto obračunom u skladu sa kriterijumima i uslovima propisanim podzakonskim aktom iz čl. 59. st. 5. OIE Zakona. Period za poravnanje međusobnih potraživanja između kupca-proizvođača i snabdevača je jedna godina i završava se 1. aprila, te nakon protoka navedenog roka, kupac-proizvođač nema pravo na potraživanje za količinu isporučene električne energije, koja je veća, od količine preuzete električne energije u navedenom periodu.

Shodno navedenom, Vlada Republike Srbije je bliže uredila navedeni odnos između kupca-proizvođača i snabdevača, i to Uredbom o obavezama i potraživanjima kupca-proizvođača.¹⁵

2.1.2.2 Pravo na prioritetan pristup kupca-proizvođača

Radi dodatnog poboljšanja pozicije kupca-proizvođača, zakonodavac je propisao da je operator prenosnog, distributivnog, odnosno zatvorenog distributivnog sistema, dužan da prioritetno preuzima električnu energiju od strane kupca-proizvođača, osim u slučajevima kada je ugrožena sigurnost rada sistema.

S tim u vezi, a radi lakše kontrole i evidencije prometa proizvedene električne energije, operator prenosnog, distributivnog, odnosno zatvorenog distributivnog sistema, dužan je da na mestu primopredaje električne energije kupca-proizvođača, ugradi brojilo, koje omogućava odvojeno merenje količine predate i preuzete električne energije, u skladu sa Zakonom o energetici i u skladu sa OIE Zakonom.

2.1.2.3 Registar kupca-proizvođača i procena njihove proizvodnje

Prilikom uređenja pravnog statusa, naloženo je da je operator prenosnog, distributivnog, odnosno zatvorenog distributivnog sistema, dužan da uspostavi registar kupaca-proizvođača priključenih na prenosni, distributivni, odnosno zatvoreni distributivni sistem.

Tom prilikom je navedeno da Registar podrazumeva evidenciju o sledećim činjenicama i podacima:

- 1) lično ime i prebivalište, odnosno naziv, pravnu formu i sedište kupca-proizvođača;
- 2) vrstu kupca-proizvođača;
- 3) vrstu objekta za proizvodnju električne energije iz obnovljivih izvora energije;
- 4) lokaciji objekta za proizvodnju električne energije iz obnovljivih izvora energije;
- 5) odobrenoj snazi objekta za proizvodnju električne energije;
- 6) odobrenoj snazi priključka objekta krajnjeg kupca.

Operator prenosnog, distributivnog, odnosno zatvorenog distributivnog sistema je u obavezi da po isteku tekuće godine, izvrši procenu proizvedene električne energije u objektu kupca-proizvođača i da dostavi Ministarstvu do 1. marta naredne godine.

2.1.2.4 Udruživanje kupaca-proizvođača – zajednice obnovljivih izvora energije

OIE Zakon se takođe bavi i pitanjem pravnog uređivanja udruživanja više pojedinačnih kupaca-proizvođača. Naime, *zajednica obnovljivih izvora energije* definisana je kao *pravno lice*, koje je osnovano na principu *otvorenog* i *dobrovoljnog* učešća svojih članova u skladu sa zakonom, nad kojim kontrolu vrše članovi čije je prebivalište ili sedište u blizini mesta postrojenja na obnovljive izvore energije, čiji je vlasnik to pravno lice ili koje to pravno lice razvija.

¹⁵ Uredba o kriterijumima, uslovima i načinu obračuna potraživanja i obaveza između kupca - proizvođača i snabdevača ("Sl. glasnik RS", br. 83/2021 i 74/2022);

Član Zajednice može biti fizičko ili pravno lice, kao i jedinice lokalne samouprave i drugi vidovi mesne samouprave. Takođe, Zakonom je priznata mogućnost da i privredno društvo, odnosno preduzetnik, može da bude član navedene zajednice, pod uslovom da proizvodnja električne energije iz obnovljivih izvora ne predstavlja njegovu pretežnu komercijalnu ili profesionalnu delatnost. Ovakav vid udruživanja, ni u kom slučaju ne dira u status krajnjeg kupca, sa pravima i obavezama koja ima, u skladu sa zakonom, te ne podležu neopravdanim ili diskriminatornim uslovima ili postupcima, koji bi sprečili njegovo učešće u zajednici.

Zajednica koja je osnovana na ovaj način i u skladu sa odredbama OIE Zakona, može da stekne status privremenog povlašćenog proizvođača, odnosno status povlašćenog proizvođača i status proizvođača električne energije iz obnovljivih izvora. Takođe, zajednica može da bude korisnik i ostalih podsticajnih mera.

Zajednica po zakonu ima:

- 1) pravo na proizvodnju, potrošnju, skladištenje i prodaju obnovljive energije;
- 2) pravo na pristup svim tržištima energije, direktno ili preko agregatora, na nediskriminatoran način;
- 3) druga prava i obaveze povlašćenog proizvođača u skladu sa zakonom.

Primarni cilj osnivanja zajednice jeste korišćenje obnovljivih izvora energije za zadovoljenje energetske potrebe članova zajednice, na održiv način, koji podrazumeva ekološke, ekonomske ili socijalne koristi za članove, kao i za lokalnu zajednicu i društvo.

S tim u vezi, a radi ostvarivanja navedenog primarnog cilja, zajednica razvija, investira i realizuje projekte obnovljivih izvora energije i energetske efikasnosti.

2.1.3 Faktičko stanje u praksi

2.1.3.1 Nedostatak strategije države

U iščekivanju predloga nacрта nove Strategije razvoja energetike za Republiku Srbiju, važeća i prevaziđena Strategija¹⁶ predviđa da je trenutni maksimalni tehnički iskoristiv kapacitet solarnih elektrana 450 MW, a da njihov tehnički iskoristiv potencijal iznosi 540 GWh/godišnje (0,046 Mtoe/godišnje). Ono što, čini se, nedostaje, jeste jasan plan, strategija i projekcije, na koji način država planira da rasporedi realne postojeće kapacitete i kvote u solaru, na relaciji: strateški partneri – komercijalno tržište – prozumeri.

Naime, na aukcijama održanim u avgustu ove godine za ukupan raspisani kapacitet od 50 MW, dodeljeno je svega 11,6 MW¹⁷, a gotovo neverovatno zvuči podatak da Elektromreža Srbije (EMS) ima listu čekanja za 11,4 GW velikih solarnih parkova kada su u pitanju potencijalni projekti.

Za razliku od kvota za vetar, koje su u potpunosti popunjene prilikom istog poziva, čini se da su visoka cena i nedostatak dobrih projekata i adekvatne pripreme uticali na to da se u praksi stekne slika da ne postoji potrebno interesovanje za ulaganje u ovu vrstu projekata. To je moglo poslužiti i kao izgovor da država, ranije prošlog meseca, sprovede prilično kontroverzan postupak izbora¹⁸ strateškog partnera za 1 GW solara, pri čemu su u drugi krug konkursa prošle dve kompanije među kojima će se tražiti kvalifikovani investitor.

16 Strategija razvoja energetike Republike Srbije do 2025. godine sa projekcijama do 2030. godine ("Sl. glasnik RS", br. 101/2015);

17 <https://balkangreenenergynews.com/rs/srbija-na-prvim-aukcijama-raspedelila-celu-kvotu-za-vetroelektrane-i-malideo-za-solar/>;

18 <https://reri.org.rs/sumnjiv-tender-i-javni-poziv-ministarstva-rudarstva-i-energetike-za-izbor-strateskog-partnera-za-izgradnju-solarnih-elektrana/>

Naime, OIE Zakon predviđa mogućnost izbora "strateškog partnera"¹⁹, a definiše i "projekte od značaja" za Republiku Srbiju, kao projekte koje utvrđuje Vlada RS, na predlog ministarstva nadležnog za poslove energetike. Međutim, ne postoje jasni kriterijumi, niti plan koliko je ovakvih projekata planirano u perspektivi i iz kojih razloga se država okrenula ovom modelu podizanja učešća energije proizvedene iz obnovljivih izvora i zbog čega im je data prednost u odnosu na druge postojeće mogućnosti (kada govorimo o solaru). Ovo pre svega iz razloga što prema različitim projekcijama ekspertske zajednice procenjeno da je moguće da čak do 30% ukupne proizvedene energije iz OIE dolazi od prozjumer, pa se shodno tome postavlja pitanje zbog čega nije organizovana šira stručna debata o tome na koji će način kapaciteti koji dolaze iz solara biti popunjeni i koji je optimalan mogući miks kada je u pitanju energija proizvedena iz ovog izvora.

Umesto toga da se građanska energija dodatno popularizuje, prilikom izmena OIE Zakona ranije ove godine, predlagač je pokušao da dodatno ograniči prozjumere time što se u radnoj verziji nacрта našao predlog da se domaćinstva ograniče na maksimalan kapacitet od svega 6,9 kW, bez ikakvog dodatnog obrazloženja zbog čega je predviđena tako niska granica. U konačnoj verziji ova situacija je ipak neznatno popravljena time što je usvojena maksimalna granica od 10,8 kW.

2.1.3.2 Porast interesovanja

Uprkos svim problemima, interesovanje za instalaciju solarnih panela u Srbiji je veliko, mnogo veće nego što postojeća dinamika obrađivanja zahteva to može da isprati. Prema javno dostupnim informacijama, trenutni broj registrovanih kupaca-proizvođača je ukupno 2,267, odnosno: 1,680 domaćinstava, 1 stambena zajednica i 586 pravnih lica.

Međutim, ono što svakako zabrinjava jeste više od 20,000 zahteva koji su "u proceduri", odnosno, za koje su podneti zahtevi, a nalaze se u različitim fazama obrade. Ovo zagušenje samo delimično može biti posledica nedostatka administrativnih kapaciteta (naročito na lokalni) opisanog u nastavku ove analize, ali je svakako neophodno utvrditi sve razloge koji su do njega doveli i naći adekvatan način za njihovo otklanjanje.

2.1.3.3 Subvencije

Ranije ove godine, Ministarstvo rudarstva i energetike objavilo je javni poziv²⁰ za dodelu sredstava za domaćinstva, radi povećanje energetske efikasnosti, kroz mogućnost korišćenja dobijenih sredstava za zamenu vrata, prozora, popravku izolacije, ali i ugradnju efikasnijih kotlova ili solarnih panela.

Pozivom je obuhvaćena 131 lokalna samouprava, pri čemu Ministarstvo obezbeđuje sredstva u ukupnom iznosu od milijardu dinara, dok lokalne samouprave ukupno treba da obezbede 800 miliona (ukupno 1 milijarda i 800 miliona dinara). Što se tiče ukupnog iznosa subvencije, on pokriva 50-65% ukupne investicije, u zavisnosti od toga za koliko mera od ponuđenih su se građani opredelili. Prioritet je dat opštinama najnižeg stepena razvijenosti, koje su ujedno i prepoznate po visokoj zagađenosti vazduha.

Dobar deo pomenutih opština već je otvorio pozive na koje se građani javljaju, a očigledno je da će ovaj vid finansiranja dodatno ubrzati ekspanziju prozjumer, imajući u vidu da istraživanja pokazuju (videti dole) da je najveći deo ovih projekata do sada bio finansiran iz sopstvenih sredstava građana (ušteđevina).

19 Član 86. OIE Zakona.

20 <https://www.mre.gov.rs/vest/1562/-djedovic-urucila-ugovore-predstavnicima-131-lokalne-samouprave-za-energetsku-sanaciju-kuca-i-stanova-.php>

2.1.4 Problemi i izazovi

2.1.4.1 Neusklađenost sa drugim propisima – nemogućnost korišćenja podsticaja

Usvajanjem OIE Zakona prozjumerima nije automatski bilo omogućeno da ostvare svoja prava i umanjenja koja im po ovom zakonu i pratećim podzakonskim aktima pripadaju. Naime, izostalo je sinhronizovano usklađivanje sa ostalim relevantnim propisima, a do ovoga je došlo usled neusaglašenosti u stavovima između Ministarstva rudarstva i energetike i Ministarstva finansija.

Uredbom o obavezama i potraživanjima kupca-proizvođača propisano je da je snabdevač dužan da u slučaju kupca - proizvođača koji je domaćinstvo, kod ugovora o potpunom snabdevanju sa neto merenjem, obračuna kupcu - proizvođaču poreze, akcize, naknade i druge pripadajuće obaveze utvrđene posebnim propisima na osnovu utrošene električne energije²¹. Jedino logičko i smisleno tumačenje ove odredbe jeste da se osnovica po kojoj se predmetne dažbine obračunavaju predstavlja razliku između proizvedene i potrošene električne energije od strane prozjumerera, kako bi njihova aktivnost imala i smisleni finansijski podsticaj.

Međutim, na zahtev EPS-a, Ministarstvo finansija izdalo je uputstvo čiji sastavni deo čini tumačenje²² da se naknade plaćaju na celokupnu količinu preuzete električne energije (bez obzira na proizvedenu količinu), što nije dovelo do umanjenja na računima prozjumerera. Bilo je potpuno jasno da su neophodne izmene drugih relevantnih propisa, kako bi prozjumeri mogli da ostvare svoja prava koja im je omogućila regulativa koja definiše proizvodnju energije iz obnovljivih izvora. Najpre su u decembru 2022. godine usvojene izmene Zakona o PDV-u²³ (stupile na snagu 1. januara 2023), kojima je propisano da osnovicu za promet električne energije koji obračunava snabdevač kupcu proizvođaču električne energije iz obnovljivih izvora energije, čini iznos naknade za utrošenu električnu energiju utvrđen u skladu sa zakonom kojim se uređuje korišćenje obnovljivih izvora energije, odnosno, razlika između proizvedene i potrošene električne energije od strane prozjumerera²⁴.

Izmenama Zakona o akcizama²⁵ iz septembra ove godine (koje su stupile na snagu 1. oktobra) omogućeno je prozjumerima da akcizu takođe plaćaju na električnu energiju koja predstavlja ukupno utrošenu energiju u smislu odredaba OIE Zakona i pratećih podzakonskih akata, odnosno, samo na razliku između struje koju je prozjumer proizveo i isporučio EPS-u i količine koju je potrošio²⁶. Stopa akcize na električnu energiju za krajnju potrošnju ostala je nepromenjena i iznosi 7,5%. Iako je ovim izmenama poboljšana pozicija prozjumerera u odnosu na prethodni period i izvršeno delimično usklađivanje sa Uredbom o kriterijumima, uslovima i načinu obračuna potraživanja i obaveza između kupca - proizvođača i snabdevača, i dalje situacija u praksi nije u potpunosti usklađena sa važećom regulativom, jer prozjumeri i dalje plaćaju naknadu za podsticaj povlašćenih proizvođača električne energije, kao i naknadu za unapređenje energetske efikasnosti i mrežarina.

21 Član 26. Uredbe o obavezama i potraživanjima kupca-proizvođača;

22 https://mfin.gov.rs/upload/media/Vc1NB6_6215d3c797f47.pdf;

23 Zakon o porezu na dodatu vrednost ("Sl. glasnik RS", br. 84/2004, 86/2004, 61/2005, 61/2007, 93/2012, 108/2013, 6/2014, 68/2014, 142/2014, 5/2015, 83/2015, 5/2016, 108/2016, 7/2017, 113/2017, 13/2018, 30/2018, 4/2019, 72/2019, 8/2020, 153/2020 i 138/2022)

24 Član 17v Zakona o PDV-u;

25 Zakon o akcizama ("Sl. glasnik RS", br. 22/2001, 73/2001, 80/2002, 43/2003, 72/2003, 43/2004, 55/2004, 135/2004, 46/2005, 101/2005, 61/2007, 5/2009, 31/2009, 101/2010, 43/2011, 101/2011, 6/2012, 43/2012, 76/2012, 93/2012, 119/2012, 8/2013, 47/2013, 4/2014, 68/2014, 142/2014, 4/2015, 5/2015, 55/2015, 103/2015, 5/2016, 108/2016, 7/2017, 18/2018, 30/2018, 4/2019, 5/2020, 7/2020, 78/2020, 153/2020, 11/2021, 53/2021, 32/2022, 46/2022, 50/2022, 62/2022, 73/2022, 84/2022, 89/2022, 97/2022, 110/2022, 121/2022, 130/2022, 144/2022, 6/2023, 15/2023, 25/2023 i 75/2023);

26 Član 40i i 40k Zakona o akcizama;

Najveći namet za prozjumere upravo predstavlja naknada za podsticaj povlašćenih proizvođača, koja iznosi 0.801 din/kwh. Kako bi ova obaveza bila ukinuta prozjumerima i kako oni ne bi bili obveznici plaćanja ove naknade, neophodno je izmeniti Zakon o naknadama za korišćenje javnih dobara²⁷ i uskladiti ga sa OIE Zakonom i Uredbom o kriterijumima, uslovima i načinu obračuna potraživanja i obaveza između kupca - proizvođača i snabdevača, po istom modelu po kome su ranije ove godine izmenjeni Zakon o PDV-u i Zakon o akcizama.

Kada je u pitanju naknada za unapređenje energetske efikasnosti i naknada za pristup sistemu, neophodno je izvršiti izmene krovnog Zakona o energetici, ali i izmene metodologije, koje su u nadležnosti Agencije za energetiku. Primera radi, metodologija za određivanje troškova priključenja na sistem za prenos i distribuciju električne energije poslednji put je izmenjena, odnosno, nova usvojena, u decembru 2015. godine, pa je neophodno uskladiti ih sa suštinskim izmenama koje su se u međuvremenu desile, naročito imajući u vidu uvođenje instituta kupca-proizvođača.

2.1.4.2 Reč prozjumerera

Prema jednom od istraživanja²⁸ sprovedenom u martu i aprilu ove godine na uzorku od 230 prozjumerera u 40 jedinica lokalne samouprave, nejasne procedure i preduga obrada zahteva neki su od ključnih problema koje prozjumeri identifikuju kada je u pitanju sticanje ovog statusa.

Zanimljivo je da gotovo 50% ispitanika ne planira da povećava kapacitete u narednom periodu, a da više od polovine njih kao glavni razlog za takvu odluku ističe nepovoljan način obračuna EPS-a, o čemu je ovde već bilo reči. Zanimljivo je i da je najveći broj domaćinstava (dvotrećinska većina) svoje investicije finansiralo iz sopstvenih sredstava, odnosno direktno od uštedevina i tekućih prihoda i to dok sistemi podsticaja još uvek nisu bili dostupni u lokalnim samoupravama.

Pored pomenutog istraživanja, prozjumeri kao preporuke i predloge navode i uvođenje mogućnosti da stambene zajednice otplaćuju svoju investiciju kroz sistem objedinjene naplate, što bi im omogućilo da svoje obaveze izmiruju uz ostale redovne usluge održavanja.

Takođe predlažu i ukidanje naknade za pristup sistemu koja predstavlja još jedan nepotreban namet prozjumerima. ■■■

27 Zakon o naknadama za korišćenje javnih dobara ("Sl. glasnik RS", br. 95/2018, 49/2019, 86/2019, 156/2020, 15/2021 i 15/2023);

28 <https://naled.rs/htdocs/Files/12630/Istrazivanje-o-prozjumerima-u-Srbiji.pdf>;

3. CRNA GORA

3.1 Pravni propisi o građanskoj energiji

3.1.1 Obnovljivi izvori energije u strateškim dokumentima Crne Gore

Zakonodavac je u Crnoj Gori (CG) predvideo da se razvoj i korišćenje obnovljivih izvora energije, na strateškom nivou utvrđuje Programom razvoja i korišćenja obnovljivih izvora energije ("Program"), koji donosi Vlada na period od 10 (deset) godina u skladu sa Strategijom razvoja energetike²⁹, a koji po stavu zakonodavca, naročito sadrži nacionalni cilj korišćenja obnovljivih izvora energije i rokove, odnosno dinamiku njegovog ostvarivanja, sa akcentom na podsticajne mere. Prema javno dostupnim podacima, ovakav program trenutno ne postoji, odnosno, nije usvojen od strane Vlade CG.

Praćenje sprovođenja Programa, trebalo bi da sprovodi Ministarstvo koje se bavi poslovima zaštite životne sredine, koje sastavlja izveštaj o sprovođenju koji dostavlja Vladi CG i u kome se naročito nalaze informacije poput analize ostvarivanja nacionalnog cilja, preduzetih mera i mera koje se planiraju, prikaz postupaka u kojima je uredno izdata energetska dozvola, ocenu podsticajnih mera za korišćenje obnovljivih izvora, ocenu funkcionisanja sistema garancija, procenu raspoloživosti biomase, ocenu promene cena, ocenu smanjenja emisija gasova sa efektima staklene bašte, ocenu uticaja korišćenja energije obnovljivih izvora na biodiverzitet, vodu, vodotoke i sl.

Važeća i može se slobodno reći, prevaziđena Strategija razvoja energetike usvojena u julu 2014. godine, ne predviđa značajan udeo solara u ukupnom energetsom miksu, a projekcija objavljena do 2020. godini iznosila je oko 10 MW instalisanih kapaciteta, a do 2030. godine 31,5 MW, iz čega se može zaključiti da u ovu oblast OIE nisu planirana strateška ulaganja i veći projekti, jer se fokus stavlja na neke druge izvore. U godišnjem izveštaju Energetske zajednice za 2022. godinu, naveden je podatak Regulatorne agencije za energetiku Crne Gore da je na kraju 2021. godine ukupan instalisani kapacitet solara svega 2,6 MW, što je manje čak i od skromnih ciljeva ustanovljenih Strategijom razvoja energetike. Međutim, izmenama pravnog okvira i uvođenjem prozjumeru, situacija se, u pozitivnom smislu, menja za samo dve godine, a očekivan je dalji rast ovog pozitivnog trenda.

3.1.2 Proizvodnja električne energije iz obnovljivih izvora u pravu CG

U pozitivnom zakonodavstvu Crne Gore deklarativno je prepoznat značaj razvoja proizvodnje energije iz obnovljivih izvora, pa se energetske subjekti ohrabruju da predu-

29 Važeća Strategija razvoja energetike Crne Gore odnosi se na period do 2030. godine;

zimaju mere za povećanje udela proizvodnje energije iz obnovljivih izvora u ukupnoj proizvodnji. Zakonom o energetici³⁰ ("Zakon") propisano da se podstiče izgradnja i korišćenje obnovljivih izvora energije, i to:

- 1) povećanjem obaveznog minimalnog udela obnovljivih izvora energije;
- 2) uticajem na smanjenje troškova investiranja i
- 3) povećanjem otkupne cene energije.

Vlada utvrđuje i javno objavljuje nacionalni cilj korišćenja obnovljivih izvora energije u pogledu učešća u ukupnoj finalnoj potrošnji energije, za period od 10 godina.

Proizvođač električne energije iz obnovljivih izvora, ima mogućnost da pribavi garancije porekla, koje izdaje Regulatorna agencija za energetiku, budući da je jedino tim pojedinačnim pravnim aktom, moguće u pravnom smislu dokazati izvor iz koga je električna energija proizvedena, a što je preduslov za eventualni dalji plasman i distribuciju proizvedene energije, u skladu sa Zakonom i uz benefite za takve proizvođače, koje pravni okvir nudi. Regulisanje pitanja otkupne cene, zakonodavac je prepustio Vladi, uz napomenu da otkupne cene mogu biti različite za različite vrste ili grupe postrojenja, kao i za različite vrste izvora. Cena se formira uz prethodne konsultacije sa Regulatornom agencijom za energetiku.

Podsticanje izgradnje i korišćenja obnovljivih izvora energije može da se vrši povećanjem obaveznog minimalnog udela obnovljivih izvora energije, uticajem na smanjenje troškova investiranja i povećanjem otkupne cene energije i drugim merama u skladu sa zakonom. S tim u vezi, Vlada Crne Gore je donela Uredbu o naknadi za podsticanje proizvodnje električne energije iz OIE³¹, kojom se uređuje način određivanja naknade za podsticanje proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora i visokoefikasne kogeneracije, kao i raspodela sredstava prikupljenih od naknada, te bliži način obračunavanja proporcionalnog udela snabdevača električnom energijom i kupca, kao i postupanje sa viškom ili manjkom prikupljenih sredstava u kupovini i prodaji električne energije od povlašćenih proizvođača.

3.1.3 Podsticajne mere za korišćenje obnovljivih izvora energije

Lica koja su stekla status povlašćenih proizvođača električne energije, mogu steći pravo na podsticajnu cenu za proizvodnju električne energije, u skladu sa tarifnim sistemom koji, kao podzakonski akt, donosi Vlada CG.

Zakonodavac je predvideo podsticajne mere, pa je propisano da je krajnji kupac električne energije dužan da plaća naknadu za podsticanje proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora energije, kao dodatak na cenu električne energije. Radi zadovoljenja principa transparentnosti, snabdevač električnom energijom je dužan, da na računu za utrošenu električnu energiju, odvojeno prikaže visinu naknade za podsticanje proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora i visinu naknade za utrošenu električnu energiju.

Snabdevač je dužan da plaća navedenu naknadu operatoru koji ima kontrolna ovlašćenja, te može da zahteva dostavljanje poslovnih knjiga i izveštaja kako od povlašćenog proizvođača, tako i od snabdevača.

Postojećim pravnim okvirom u Crnoj Gori, pitanje plaćanja naknade od strane prozjumeru nije posebno utvrđeno.

³⁰ Zakon o energetici ("Sl. list Crne Gore", br. 5/16, 51/17, 82/20, 29/22 i 152/22);

³¹ Uredbu o naknadi za podsticanje proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora i visokoefikasne kogeneracije ("Službeni list Crne Gore", br. 29/19);

3.1.4 Garancije porekla

Institut garancija porekla, vezan je za plasman proizvedene energije, u skladu sa obavezom da se određeni udeo od ukupno proizvedene električne energije, mora obezbediti iz obnovljivih izvora energije.

S tim u vezi, garancija porekla je isprava u elektronskoj ili drugoj formi, kojom proizvođač električne ili toplotne energije za daljinsko grejanje i/ili hlađenje, potvrđuje kupcu da je određena količina isporučene energije proizvedena iz obnovljivih izvora energije ili visokoeфикаsne kogeneracije. Garancija porekla, izdaje se na zahtev proizvođača, nakon pregleda tehničke dokumentacije i neposrednog uvida u rad postrojenja. Sama garancija porekla sadrži sve relevantne podatke o samom postrojenju (čl. 76. Zakona), dok Registar izdatih garancija vodi Regulatorna agencija za energetiku.

Zakon propisuje da se garancije porekla izdaju proizvođaču u svrhu dokazivanja porekla proizvedene energije, te samo u jednom stavu navodi subjekte, kojima se ne izdaje ovaj akt (reč je o energetsom subjektu koji proizvodi toplotnu energiju za daljinsko grejanje i/ili hlađenje u postrojenju instalisane snage do 1 MW).

3.2 (Ne)definisani kupac – proizvođač u pravnom poretku Crne Gore

Imajući u vidu da je donošenje *lex specialis*-a u Crnoj Gori tek u najavi, oblast obnovljivih izvora, a posredno, i prozjumer, definisana je Zakonom o energetici iz 2016. godine. Sam pravni institut kupca-proizvođača nije regulisan na direktan i sveobuhvatan način, posebnim delom Zakona, kako je to npr. uređeno u zakonodavstvu Republike Srbije. S tim u vezi, položaj prozjumer posredno i parcijalno uređuje se u više članova Zakona, koji se nalaze u njegovim različitim delovima, a uveden je u pozitivno zakonodavstvo izmenama Zakona iz 2020. godine.

Zakon iscrpno razrađuje oblast izdavanja licenci i energetske dozvole i propisuje kumulativne uslove koje jedno lice mora da ispunjava da bi dobilo licencu, a na osnovu koje stiče pravo da se bavi energetsom delatnošću (kumulativni uslovi nabrojani metodom *numerus clausus*, a odnose se na komercijalne i državne proizvođače). Radi dodatnog pojašnjenja, čl. 57. Zakona propisuje da se bez licence mogu obavljati, između ostalog, i proizvodnja električne energije za sopstvene potrebe, kao i proizvodnja električne energije u objektima instalisane snage do 1 MW.

Imajući u vidu navedeno, jasno je da se i licenca i energetska dozvola odnose na komercijalne proizvođače i državnog snabdevača, a ne i na kupce-proizvođače. S tim u vezi, ovakva praksa prava Crne Gore se može afirmativno posmatrati, naročito ceneći komunitarno pravo EU, koje je u Direktivi o obnovljivoj energiji (2009/28/EC) i u Direktivi o električnoj energiji (2009/72/EC), jasno napravilo razliku između velikih i malih proizvođača, pa je navedeno da se malim proizvođačima mora obezbediti jednostavnija procedura dobijanja dozvola, uključujući jednostavniju prijavu kod nadležnog organa.

3.2.1 Razmena na mestu konekcije

Zakon o energetici propisuje da proizvođač električne energije iz obnovljivih izvora energije u postrojenjima instalisane snage do 20 KW ili visokoeфикаsne kogeneracije u postrojenjima instalisane snage do 50 KW ima pravo na razmenu električne energije koju u toku godine predaje u sistem ili povlači iz distributivnog sistema.

Razlika između predate i povučene energije iz distributivnog sistema, utvrđuje se i obračunava na godišnjem nivou. Takodje, zakonodavac propisuje da će se međusobna

prava i obaveze između operatora distributivnog sistema i proizvođača električne energije iz obnovljivih izvora urediti ugovorom, čiji je nužni element i naknada razlike, između pomenute predate i povučene energije. Takav ugovor, zaključuje se na period od najmanje 7 (sedam) godina, pa ceo pravni posao može da se posmatra i kao neka vrsta tzv. fjučers ugovora iz privrednog prava.

3.2.2 Proizumer kao učesnik na tržištu električne energije

Na tržištu električne energije, obavlja se organizovana kupovina i prodaja električne energije u svim vremenskim okvirima, na osnovu ugovora ili neposredno na organizovanom tržištu.

Posebno je važno napomenuti, da se proizumeri u Zakonu prepoznati kao učesnici na tržištu, budući da je čl. 93. Zakona propisano da učesnik na tržištu, između ostalih, može biti i proizvođač, kao lice koje prodaje i kupuje električnu energiju u svoje ime i za svoj račun i kao prodavac električne energije proizvedene u sopstvenim jedinicama koji može zaključivati samo poslove za koje je neophodno posedovanje sopstvenog primopredajnog mesta.

3.3 Specifičnost CG modela proizumera

Ono što je u Crnoj Gori bitno drugačije izvedeno kada je u pitanju koncept proizumera u praksi, jeste činjenica da se ugradnja panela obavlja u saradnji sa EPCG, po principu – "ključ u ruke".

Naime, EPCG je u septembru 2021. godine osnovala posebno pravno lice EPCG – Solar gradnja³² čija je osnovna delatnost nabavka, projektovanje, ugradnja i održavanje fotona-ponskih sistema. Nakon što zainteresovani građani podnesu urednu prijavu i nadležni ocene da je instalacija moguća, EPCG na teren šalje radnike koji dolaze da instaliraju panele (koje takođe nabavlja EPCG). Krajem 2021. godine, EPCG i Eko fond raspisali su javni poziv za projekte Solari 3000+ i Solari 500+, koji se odnose na subvencionisanje proizumera za kupovinu i ugradnju solarnih panela do 10 kW za domaćinstva i 30 kW za privredne subjekte, a javni poziv je trajao do kraja februara ove godine, pri čemu se na poziv prijavilo više od 14.000 zainteresovanih korisnika. Ukupna predviđena instalisana snaga iz ovog projekta iznosi 30 megavata (3000 domaćinstava + 500 pravnih lica).

Projektom je predviđeno da proizumeri otplaćuju ovu investiciju u mesečnim ratama u periodu od 5 (pet) do 7 (sedam) godina, sa idejom da rata bude manja od njihovog mesečnog računa za električnu energiju i uz subvenciju od 20% ukupne investicije koju dodeljuje Eko-fond. Za razliku od Srbije, u Crnoj Gori ne postoji zvaničan javno dostupan registar proizumera, ali prema rečima predstavnika EPCG, Crna Gora je za manje od godinu dana dobila čak 1,800 proizumera³³. Prema podacima EPCG iz maja ove godine, ukupna instalisana snaga proizumera iznosila je 18,5 megavata, a zahtevi koji su do tada podneti, a ispunjavaju tehničke uslove iznose još 20 megavata.

Zbog velikog interesovanja građana, nadležni organi najavili su dva nova projekta Solari 5000+ i Solari 10000+, kako bi bilo omogućeno da svi zainteresovani građani i pravna lica koji za to ispunjavaju uslove, dobiju mogućnost da postanu kupci-proizvođači kroz realizaciju ovih projekata ukupnog instalisanog potencijala do 70 dodatnih MW. Neke kalkulacije govore da bi realizacijom ovih projekata EPCG godišnje mogla da dodatno prihoduje 18 miliona evra, jer bi struju koju neće prodavati domaćim korisnicima, sada proizumerima, izvoziti i prodavati skuplje na drugim inostranim tržištima³⁴. ■■■

32 <https://epcg-sg.com/lat/osnovna-djelatnost/>;

33 <https://rs.bloombergadria.com/ekonomija/srbija/29901/kako-je-mala-crna-gora-prestigla-srbiju-po-panelima/news;>

34 [https://balkangreenenergynews.com/rs/epcg-projektom-solari-zapoceo-odrzivu-energetsku-tranziciju-u-crnoj-gori/;](https://balkangreenenergynews.com/rs/epcg-projektom-solari-zapoceo-odrzivu-energetsku-tranziciju-u-crnoj-gori/)

4. BOSNA I HERCEGOVINA

4.1 Pravni propisi o građanskoj energiji

Oba entiteta u BiH, Republika Srpska i Federacija BiH, kao i Brčko Distrikt BiH, imaju zakone o obnovljivim izvorima energije i o električnoj energiji kojima se pravno uređuju instituti građanske energije: kupac-proizvođač/prosumer, zajednica obnovljive energije, energetska zajednica građana i aktivni kupci.

- Republika Srpska: Zakon o obnovljivim izvorima energije³⁵ i Zakon o električnoj energiji³⁶
- Federacija BiH: Zakon o korištenju obnovljivih izvora energije i efikasne kogeneracije u Federaciji BiH,³⁷ Zakon o električnoj energiji³⁸ i Zakon o energiji i regulaciji energetske djelatnosti u FBiH³⁹
- Brčko Distrikt BiH: Zakon o obnovljivim izvorima energije i efikasnoj kogeneraciji⁴⁰ i Zakon o električnoj energiji⁴¹

Interesantan je podatak vezan za podzakonske akte koje prozivaju zakoni o OIE u Republici Srpskoj i Brčko Distriktu BiH (za Federaciju BiH, rokovi za donošenje 18 podzakonskih akata, počinju teći od 2. novembra 2023. godine). Naime, Zakon o OIE Republike Srpske predvidio je donošenje 12 podzakonskih akata, najkasnije godinu dana od dana usvajanja, rok koji je istekao u martu 2023. godine. Nakon toga, Regulatorna komisija za energetiku je u avgustu, odnosno septembru, donijela i objavila dva pravilnika: Pravilnik o izdavanju sertifikata za proizvodno postrojenje koje proizvodi električnu energiju iz obnovljivih izvora energije⁴² i Pravilnik o kupcima-proizvođačima električne energije⁴³, a Ministarstvo energetike i rudarstva je donijelo Uputstvo o vođenju registra projekata iz OIE, u junu 2023. godine.⁴⁴

Brčko Distrikt BiH, od predviđenih 13 podzakonskih akata, nije usvojio nijedan podzakonski akt, iako je godina dana od donošenja Zakona o OIEiEK prošla u julu 2023. godine.

35 "Službeni glasnik Republike Srpske", broj 16/22.

36 "Službeni glasnik Republike Srpske", broj 68/20.

37 "Službene novine Federacije BiH," broj 82/23. (Stupa na pravnu snagu 2. novembra 2023. godine, a primjenjivaće se nakon šest mjeseci od dana stupanja na snagu – 2. maj 2024. godine)

38 "Službene novine Federacije BiH," broj: 60/23.

39 "Službene novine Federacije BiH," broj: 60/23.

40 "Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH," broj 22/22.

41 "Službeni glasnik Brčko distrikta BiH, broj 27/21.

42 "Službeni glasnik Republike Srpske", broj 70/23.

43 "Službeni glasnik Republike Srpske", broj 80/23.

44 "Službeni glasnik Republike Srpske", broj 52/23.

Cilj svih ovih zakona o OIE je skoro identičan: stimulisanje proizvodnje električne i toplotne energije iz obnovljivih izvora energije i upotreba energije iz obnovljivih izvora u transportu, radi potrošnje na domaćem tržištu i povećanja udjela u bruto finalnoj potrošnji energije, te obezbjeđenje razvoja podsticajnih mehanizama, regulatornog okvira i tehničke infrastrukture za obnovljive izvore energije. Podsticanjem proizvodnje električne i toplotne energije iz obnovljivih izvora, obezbjeđuje se, ostvarivanje energetske politika, uspostavljanje i razvoj tržišta električne energije proizvedene korištenjem OIE, smanjenje upotrebe fosilnih goriva i povećanje korištenja OIE, doprinos zaštiti životne sredine, ostvarivanje međunarodnih energetske i klimatskih ciljeva i obaveza, podsticanje, uvođenje, primjena i razvoj nove opreme i tehnologija, te razvoj domaće ekonomije u cjelini, doprinos održivom razvoju, povećanje sigurnosti snabdijevanja električnom energijom, razvoj elektroenergetskog sektora i aktivno učešće krajnjih kupaca i lokalnih zajednica u energetske tranziciji i demokratizacija energetske sektora.

4.1.1 Kupac – proizvođač / prosumer

Kod definisanja instituta kupac – proizvođač odnosno prosumer, izražena je sličnost ove definicije u zakonima o OIE u Republici Srpskoj i Brčko Distriktu BiH, u pitanju je *krajnji kupac, koji djeluje u okviru svojih prostorija smještenih unutar ograničenih područja i koji proizvodi električnu energiju za vlastitu potrošnju, odnosno koji može skladištiti ili prodavati električnu energiju iz obnovljivih izvora energije koju je sam proizveo, pri čemu za kupce koji ne pripadaju kategoriji domaćinstva te aktivnosti ne predstavljaju njihovu glavnu komercijalnu ili profesionalnu djelatnost.*

Krajnji kupac predstavlja i pravno i fizičko lice koje kupuje električnu energiju za svoje vlastite potrebe i korišćenje. Kod definicije prosumera u Zakonu o korištenju OIEiEK Federacije BiH, nailazimo na malo drugačiju definiciju: *prosumer označava krajnjeg kupca električne energije koji proizvodi električnu energiju iz OIEiEK za dio svojih potreba iz sopstvenog energetske postrojenja s mogućnošću predaje više proizvedene električne energije u mrežu u vidu energetske ili monetarnog kredita.*

Prosumer u Federaciji BiH tako ima pravo da priključi elektranu za potrebe sopstvene potrošnje, može i da predaje višak proizvedene električne energije u mrežu u vidu energetske ili monetarnog kredita, ali definicija, a ni druge odredbe predmetnog zakona u Federaciji BiH, ne govore o pravu na skladištenje ili prodaju električne energije u statusu prosumera. Tako da je u pitanju restriktivnije definisanje ovog statusa u Federaciji BiH, sa očiglednom namjerom da se ova prava (prodaje, skladištenja, razmjene i druga) razrađuju i ostvaruju u drugim oblicima i statusima koji stoje na raspolaganju krajnjim kupcima – kao aktivni kupci ili kao članovi zajednice obnovljive energije ili energetske zajednice građana.

Nema razlike u zakonima u definisanju zajedničkog nastupa kupaca-proizvođača ili prosumera, jer su u pitanju kupci iz kategorije domaćinstva i/ili komercijalni kupci, čiji su objekti locirani unutar iste zgrade ili stambenog kompleksa i imaju pravo da djeluju zajednički kao prosumeri.

4.1.2 Zajednice obnovljive energije

Zajednice obnovljive energije zakoni o OIE definišu na sličan način i u Republici Srpskoj i Federaciji BiH i Brčko Distriktu BiH. Naime, ZOE je definisana kao pravno lice, osnovano u skladu sa propisima, s ciljem korišćenja OIE za proizvodnju električne energije prvenstveno radi zadovoljenja energetske potreba članova ZOE, na način koji podrazumijeva ekološke, ekonomske i socijalne koristi za članove ZOE i za društvo. Zasniva se na otvorenom i dobrovoljnom učešću, autonomna je i efektivno se kontroliše od strane

članova suvlasnika koji se nalaze u blizini projekta postrojenja obnovljive energije i koje je u vlasništvu i razvijeno od tog pravnog lica.

Članovi ZOE mogu biti fizička ili pravna lica, jedinice lokalne samouprave, preduzeća u većinskom vlasništvu lokalne samouprave, odnosno javna preduzeća, mala ili srednja preduzeća, ustanove, institucije i preduzetnici. Nema razlike između zakona o OIE u vezi sa definisanjem članstva u ZOE, osim što u Federaciji BiH, u zakonu nije eksplicitno navedeno da to mogu biti i preduzetnici/obrtnici, međutim tumačenjem pojma obrtnik iz Zakona o obrtu i srodnim djelatnostima u FBiH,⁴⁵ *obrtnik je fizičko lice koje obavlja djelatnost u svoje ime i za svoj račun*, prema tome i članstvo fizičkih lica u ZOE u Federaciji BiH uključuje i obrtnike.

U vezi sa definicijom ZOE, može se dodati da je najveću usklađenost sa pravnom stečevinom EU postigao Zakon o korištenju OIEiEK u Federaciji BiH, po kojem ZOE *proizvodi energiju iz obnovljivih izvora*, čime se otvara mogućnost, da kao i u Direktivi 2018/2001, proizvodi ne samo električnu energiju, nego i energiju za grijanje i hlađenje ili za upotrebu u transportu/saobraćaju. ZOE u Republici Srpskoj i Brčko Distriktu BiH su definisane tako da se osnivaju isključivo za proizvodnju električne energije iz OIE. Postoji jedno interesantno pravno rješenje u vezi sa sticanjem statusa ZOE prema relevantnim zakonima Federacije BiH. Evo o čemu se radi. Status zajednice obnovljive energije stiče se na osnovu rješenja ministra nadležnog ministarstva Federacije BiH i nijednom odredbom Zakon o korištenju OIEiEK ne upućuje na odredbe nekog drugog zakona u vezi sa dodatnim uslovima za sticanjem statusa, osim onih koji su već prozvani ovim zakonom.

Međutim, Zakon o energiji i regulaciji energetske djelatnosti u Federaciji BiH koji do sada nije postojao u pravnom poretku Federacije BiH, definiše koje se to djelatnosti smatraju energetske djelatnosti u smislu ovog zakona. U članu 13. stav 1. tačka i) ovog zakona, jasno se navodi i djelatnost zajednice obnovljivih izvora energije. Šta to znači? Naime, za obavljanje svih energetske djelatnosti koje su definisane Zakonom o energiji i regulaciji energetske djelatnosti u Federaciji BiH, pa i djelatnosti ZOE, neophodna je dozvola/rješenje, kojim se dopušta obavljanje te djelatnosti, koju izdaje Regulatorna komisija za energiju u FBiH. Naizgled kao da postoji kontradiktornost između odredbi navedenih zakona, ali oba su na snazi, odnosno biće kada Zakon o korištenju OIEiEK bude počeo sa primjenom u maju 2024. godine i mora se voditi računa o onome što propisuju kod sticanja statusa ZOE. Ovakvo pravno rješenje za ZOE (energetska djelatnost), u Republici Srpskoj i Brčko Distriktu BiH, ne postoji.

4.1.3 Energetske zajednice građana

Zakonima o električnoj energiji, Republike Srpske, Federacije BiH i Brčko Distrikta BiH, regulisani su instituti energetske zajednice građana (građanska energetska zajednica – u zakonima Republike Srpske i Brčko Distrikta BiH), i aktivnih kupaca.

Republika Srpska i Brčko Distrikt BiH i ovdje imaju identične odredbe. Tako je rečeno da građanska energetska zajednica *predstavlja pravno lice koje je zasnovano na dobrovoljnom i otvorenom učesću i koje je efektivno kontrolisano od svojih članova ili akcionara, koji mogu biti fizička lica, jedinice lokalne samouprave ili mala preduzeća, a čija je prevashodna svrha obezbjeđenje zaštite životne sredine, ekonomskih ili socijalnih koristi za svoje članove ili akcionare ili za sredinu u kojoj djeluju, a ne ostvarivanje finansijske koristi, i koja može uključivati proizvodnju, zajedno sa obnovljivim izvorima, distribuciju, snabdijevanje, potrošnju, objedinjavanje (agregaciju), skladištenje energije, usluge energetske efikasnosti ili usluge punjenja električnih vozila ili obezbjeđenje drugih energetske usluge svojim članovima ili akcionarima/dioničarima.*

45 "Službene novine Federacije BiH," broj: 75/21.

Na žalost druge odredbe u vezi sa EZG, ne postoje u zakonima o električnoj energiji Republike Srpske i Brčko Distrikta BiH, osim pomenute definicije, čime je onemogućeno osnivanje i rad ovih zajednica, a nije ispunjena ni obaveza transponovanja i implementiranja odredbi Direktive 2019/944. Usvajanjem novog Zakona o električnoj energiji FBiH, u julu ove godine i njegovim objavljivanjem i stupanjem na snagu u avgustu 2023. godine, Federacija BiH je napravila najveći iskorak u pravnom normiranju EZG i usklađivanju sa Direktivom 2019/944.

Energetske zajednice građana ovaj zakon je definisao kao pravna lica koja se osnivaju u skladu sa zakonima kojima se uređuju osnivanje, organizacija i upravljanje zadrugama, udruženjima i fondacijama (za razliku od odnosne direktive koja dopušta sve pravne oblike organizovanja). Za svrhu formiranja EZG prvenstveno je označeno osiguranje zaštite životne sredine, ekonomskih ili socijalnih koristi za svoje članove ili vlasnike udjela ili za okruženje u kome djeluju, a ne ostvarivanje profita. Vlasnik udjela ili član u EZG može biti fizičko ili pravno lice, uključujući jedinice lokalne samouprave i javne ustanove. Stvarnu kontrolu u EZG po principu jedan član jedan glas imaju vlasnici udjela i/ili članovi EZG, koji nisu srednja ili velika pravna lica u smislu propisa kojim se uređuje oblast računovodstva i revizije.

Energetska zajednica građana je dužna od Regulatorne komisije za energiju u FBiH pribaviti dozvolu za obavljanje djelatnosti, jer je djelatnost EZG označena kao energetska djelatnost Zakonom o energiji i regulaciji energetske djelatnosti u Federaciji BiH, odnosno kao elektroenergetska djelatnost Zakonom o električnoj energiji FBiH. Interesantno je napomenuti da se iskorak u novom Zakonu o električnoj energiji u FBiH ogleda u još jednom bitnom segmentu vezanom za OIE. Naime, izgradnji elektrana prethodi izdavanje energetske dozvole koju izdaje nadležno ministarstvo, s tim da energetska dozvola nije potrebna za izgradnju elektrana instalisane snage manje od 1 MW, a energetske dozvole se ne mogu izdati za izgradnju hidroelektrana instalisane snage manje od 10 MW (izuzev za hidroelektrane na gravitacionim vodovodima koje nemaju uticaj na životnu sredinu). Tako se po prvi put u jednom zakonskom aktu (postoje brojne deklaracije o zaštiti vodotokova⁴⁶) zabranila izgradnja malih hidroelektrana (MHE) instalisane snage do 10 MW, za koje je utvrđeno da imaju negativan uticaj na životnu sredinu i zanemarljiv ekonomski značaj, jer se izgradnjom MHE nepovratno uništavaju najdragocijiji prirodni resursi, presudni za održivi razvoj, zdravlje ljudi i prirode.⁴⁷

4.1.4 Aktivni kupci

U zakonima o električnoj energiji Republike Srpske i Brčko Distrikta BiH, aktivni kupci označavaju krajnje kupce ili grupu krajnjih kupaca koji zajednički djeluju, koji troše ili skladište električnu energiju proizvedenu u okviru svojih prostorija smještenih u okviru određenih granica, ili koji prodaju električnu energiju koju su sami proizveli, ili učestvuju u mjerama fleksibilnosti ili mjerama energetske efikasnosti, pri čemu ove aktivnosti ne predstavljaju njihovu osnovnu komercijalnu ili profesionalnu djelatnost.

Kao i kod EZG, odredbe ovih zakona ne razrađuju detaljnije prava i obaveze aktivnih kupaca, te sve ostaje na definiciji, čime se ne postiže svrha normiranja još jednog instituta građanske energije i ne vrši adekvatno usklađivanje sa Dir 2019/944. Za razliku od Republike Srpske i Brčko Distrikta BiH, Federacija BiH je i ovdje napravila korak više i novim Zakonom o električnoj energiji FBiH, definisala aktivnog kupca, ali i razra-

46 DEKLARACIJA O ZAŠTITI RIJEKA ZAPADNOG BALKANA <https://fmoit.gov.ba/upload/file/2020/Sarajevo%20River%20Talks%20DEKLARACIJA.pdf>
<https://czzs.org/predstavnicki-dom-parlamenta-fbih-usvojio-deklaraciju-o-zastiti-rijeka-i-izglasao-zakljucak-o-zabrani-gradnje-mhe/>
<https://czzs.org/usvojena-deklaracija-o-zastiti-rijeka-u-republici-srpskoj-suzava-se-prostor-za-male-hidroelektrane/>

47 Izveštaj o ekološkoj održivosti reka pod uticajem malih hidroelektrana, Kragujevac, 2020.
https://bankwatch.org/wp-content/uploads/2021/04/2020_Hidrobiolo-ka-istra-ivanja_WWF-Adria.pdf

dila dalje njegova prava i obaveze. Aktivni kupac je tako krajnji kupac ili grupa krajnjih kupaca koji zajednički djeluju, koji troše ili skladište električnu energiju proizvedenu na mjestu potrošnje, ili koji prodaju viškove električne energije koju su sami proizveli, ili sudjeluju u mjerama fleksibilnosti ili mjerama energijske efikasnosti, pri čemu ove aktivnosti ne predstavljaju njihovu temeljnu komercijalnu ili profesionalnu djelatnost.

Aktivni kupac prema ovom zakonu zadržava sva prava i obaveze koje su za krajnje kupce propisane ovim zakonom i podzakonskim aktima donesenim na temelju ovog zakona. Nadalje, aktivni kupac na čiju instalaciju je priključeno proizvodno postrojenje ili postrojenje za skladištenje energije, predaje električnu energiju u mrežu na istom obračunskom mjernom mjestu na kojem preuzima električnu energiju iz mreže. Aktivni kupci koji zajednički nastupaju dužni su operatoru distribucijskog sistema dostaviti popis svojih obračunskih mjernih mjesta, proizvodnih postrojenja i postrojenja za skladištenje energije, te pravila za internu raspodjelu zajednički proizvedene ili uskladištene električne energije.

4.2 Mogućnosti i ograničenja

4.2.1 Republika Srpska

4.2.1.1 Kupac-proizvođač

Krajnji kupac ima pravo da izgradi i priključi elektranu koja koristi OIE na unutrašnje električne instalacije svog objekta za potrebe sopstvene potrošnje. Zakon o OIE navodi i da krajnji kupac stiče status kupca-proizvođača priključenjem elektrane na unutrašnje električne instalacije svog objekta, kao i pribavljanjem sertifikata za proizvodno postrojenje (elektranu). Neophodno je i regulisanje ugovornih odnosa sa nadležnim ODSom i snabdjevačem. U vezi sa sticanjem statusa kupca-proizvođača, Pravilnikom o kupcima-proizvođačima električne energije,⁴⁸ kojim se bliže uređuju uslovi i način sticanja statusa kupca-proizvođača, od značaja je odredba koja kaže da prilikom izgradnje proizvodnog objekta i priključenja na mrežu, kupac-proizvođač ima obavezu da snosi troškove opremanja/prilagođavanja primopredajnog mjernog mjesta, u zavisnosti od odabrane šeme obračuna preuzete i predate proizvedene energije. Istim pravilnikom, u vezi sticanja statusa, propisana je obaveza operatora distributivnog sistema, koji je dužan da na svojoj internet stranici objavi postupak sticanja statusa kupca-proizvođača, posebno za domaćinstva.

Prema Pravilniku o izdavanju sertifikata za proizvodno postrojenje koje proizvodi električnu energiju iz OIE,⁴⁹ Regulatorna komisija za energetiku (RERS) izdaje sertifikat za proizvodno postrojenje. Izuzetno, sertifikat za proizvodno postrojenje kupca-proizvođača ili zajednice obnovljive energije, instalisane snage zaključno sa 50 kW, izdaje nadležni ODS. Sertifikat za proizvodno postrojenje izdaje se na period važenja od 15 godina za proizvodno postrojenje koje koristi energetske potencijal vodotokova, energiju vjetra i neakumulisanu sunčevu energiju (hidroelektrane, vjetroelektrane i solarne elektrane) i pet godina za proizvodno postrojenje koje koristi energiju koja se dobija iz biomase, energiju koja se dobija iz biogasa i ostale vidove obnovljivih izvora energije. Pravilnikom o izdavanju sertifikata za proizvodno postrojenje koje proizvodi električnu energiju iz OIE, predviđena je pojednostavljena procedura izdavanja sertifikata za proizvodno postrojenje kupca – proizvođača. Postupak izdavanja sertifikata za proizvodno postrojenje kupca – proizvođača provodi se po pojednostavljenoj proceduri bez obaveštenja javnosti o uredno podnijetom zahtjevu i održavanja javne rasprave. Smanjuju se procedure i štedi vrijeme za okončanje procedure.

48 "Službeni glasnik Republike Srpske", broj 80/23.

49 "Službeni glasnik Republike Srpske", broj 70/23.

Kupac-proizvođač, prema Zakonu o OIE, ima pravo da proizvodi električnu energiju za sopstvenu potrošnju, skladišti električnu energiju, višak proizvedene električne energije isporuči u mrežu. Elektrana u kojoj kupac-proizvođač proizvodi električnu energiju smatra se unutrašnjom instalacijom kupca-proizvođača. Vlasnik elektrane za potrebe krajnjeg kupca može biti i treća strana, uz zaključenje posebnog sporazuma sa krajnjim kupcem za čije potrebe je elektrana izgrađena. Instalirana snaga elektrane u slučaju primjene šeme neto mjerenja ili neto obračuna, ne može biti veća od odobrene priključne snage objekta krajnjeg kupca, a mjerenje na mjestu priključenja kupca-proizvođača vrši se dvosmjernim brojiлом aktivne električne energije.

Snabdjevač koji vrši snabdijevanje kupca-proizvođača primjenom šema neto mjerenja ili neto obračuna dužan je da preuzme višak proizvedene električne energije koji se isporuči u mrežu. Operater distributivnog sistema na mjesečnom nivou dostavlja snabdjevaču podatke o obračunskim mjernim veličinama registrovanim na mjestu priključenja kupca-proizvođača. Snabdjevač ima balansnu odgovornost za mjerno mjesto kupca-proizvođača. Obračun više preuzete i predate proizvedene električne energije kupca-proizvođača vrši se primjenom šeme neto mjerenja (za elektrane instalirane snage do i uključujući 10,8 kW), šeme neto obračuna (od 10,8 kW do i uključujući 50 kW), standardne šeme snabdijevanja za elektrane instalirane snage preko 50 kW.

Kupac-proizvođač čija instalirana snaga elektrane prelazi 150 kW dužan je prijavljivati dnevni raspored rada i snositi troškove debalansa.

Ukoliko je tokom obračunskog perioda kupac-proizvođač predao više električne energije u mrežu nego što je preuzeo, razlika između predate i preuzete električne energije prenosi se u naredni obračunski period u korist kupca-proizvođača, i to: kod primjene šeme neto mjerenja u vidu energetske kredita, izraženo u kWh ili kod primjene šeme neto obračuna u vidu monetarnog kredita koji odgovara vrijednosti predate više proizvedene električne energije tokom obračunskog perioda. U slučaju primjene šeme neto mjerenja ili neto obračuna, obračun naknade za podsticanje proizvodnje električne energije iz OIE, vrši se samo za neto razliku preuzete i predate električne energije u toku obračunskog perioda.

Obračun naknade za korišćenje distributivne mreže (tarife za korisnike distributivnog sistema) u slučaju primjene šeme neto mjerenja ili neto obračuna, prema Pravilniku o kupcima-proizvođačima električne energije, vrši se na način da se obračunska snaga obračunava u cjelosti u skladu sa kategorijom potrošnje i tarifnom grupom kojoj kupac-proizvođač pripada, a aktivna i reaktivna električna energija se obračunavaju samo za pozitivnu razliku preuzete i predate električne energije u toku obračunskog perioda (neto stanja dvosmjernog mjernog uređaja na mjestu priključenja kupca-proizvođača) Snabdjevač vrši finalni obračun količina predate i preuzete električne energije 1. aprila tekuće godine za prethodni dvanaestomjesečni period, pri čemu kupac-proizvođač nema pravo na nadoknadu viška predate električne energije koji preostane nakon finalnog godišnjeg obračuna.

U slučaju primjene standardne šeme snabdijevanja, obračun preuzete električne energije sa mreže i predate više proizvedene električne energije se vrši tako što snabdjevač vrši obračun i izdaje fakturu kupcu-proizvođaču za preuzetu električnu energiju sa mreže primjenom ugovorene cijene snabdijevanja, a kupac-proizvođač vrši obračun i izdaje fakturu za predatu električnu energiju primjenom ugovorene cijene za više proizvedenu energiju (treba imati na umu da fakturu u skladu sa propisima može izdati samo pravno lice). Kupac-proizvođač može prodavati električnu energiju isključivo snabdjevaču koji ga snabdijeva kao krajnjeg kupca na primopredajnom mjernom mjestu, pri čemu je snabdjevač dužan da tu energiju otkupi.

Obračun naknade za korišćenje distributivne mreže (tarife za korisnike distributivnog sistema) u slučaju primjene standardne šeme snabdijevanja, vrši se za ukupnu

količinu električne energije koju kupac-proizvođač preuzme sa mreže. U skladu sa Pravilnikom o kupcima-proizvođačima električne energije kupac-proizvođač gubi svoj status u slučaju da je tri godine zaredom odstupanje od ostvarene proizvodnje i potrošnje veće od 30%, o čemu ga obavještava ODS (najkasnije do 15. aprila tekuće godine, pri čemu status kupca-proizvođača može da zadrži najkasnije do 31. maja tekuće godine).

Iz sredstava za podsticanje proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora obezbjeđuju se sredstva i za unapređenje mjera energetske efikasnosti i promovisanja proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora, a Fondu za zaštitu životne sredine i energetske efikasnosti Republike Srpske pripada 10% sredstava prikupljenih po osnovu naknade za podsticanje proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora iz kojih se, između ostalog, sufinansira i izgradnja elektrana za vlastite potrebe.

4.2.1.2 Kupci-proizvođači koji djeluju zajednički

Kupci iz kategorije domaćinstva i komercijalni kupci čiji su objekti locirani unutar iste zgrade ili stambenog kompleksa imaju pravo učešća u šemi zajedničke proizvodnje. Kupci koji učestvuju u šemi zajedničke proizvodnje ugovorom regulišu međusobne odnose, uključujući pripadajući udio instalisane snage elektrane i proizvodnje svakog kupca pojedinačno, te imenuju zastupnika.

Pojedinačni kupci-proizvođači koji djeluju zajednički ostvaruju pravo na primjenu komercijalne šeme obračuna u skladu sa iznosom pripadajuće instalisane snage elektrane tog kupca-proizvođača (neto mjerenje/neto obračun/standardni obračun). Operater distributivnog sistema i zastupnik kupaca koji zajednički proizvode električnu energiju zaključuju ugovor kojim se uređuju pravila raspodjele električne energije i period za alokaciju energije. Kupci-proizvođači koji djeluju zajednički zadržavaju svoja prava i obaveze kao krajnji kupci, prema kojima se ne mogu primijeniti neopravdani ili diskriminatorni uslovi i procedure koje sprečavaju njihovo učešće u šemi zajedničke proizvodnje. Elektrana za sopstvene potrebe kupaca-proizvođača koji djeluju zajednički priključuje se preko zasebnog priključka sa pripadajućim obračunskim mjernim mjestom.

Kod kupaca-proizvođača koji djeluju pojedinačno ili zajednički u zgradama, za proizvodna postrojenja će se koristiti zajednički dijelovi zgrade (krovovi, fasade instalacije, mreža, vodovi i sl.), stoga je potrebno obratiti pažnju na procedure i pravila za upravljanje i održavanje zgrada, koja su propisana u relevantnim propisima o održavanju zgrada.⁵⁰ Naročito u pogledu donošenja odluka koje prelaze redovno održavanje zgrada, a instalacija proizvodnog postrojenja koje koristi OIE to jeste, biće potrebna saglasnost svih etažnih vlasnika. Informisanje o značaju građanske energije odigraće ključnu ulogu za dobijanje takve saglasnosti. Kupci-proizvođači koji djeluju zajednički nisu, kao grupa u šemi zajedničke proizvodnje, posebno izdvojeni kao korisnici neke mjere podsticaja, nego ih ostvaruju kao pojedinačni kupci-proizvođači.

Prema odredbama Pravilnika o kupcima-proizvođačima električne energije, ODS je dužan da, na zahtjev krajnjeg kupca za izdavanje elektroenergetske saglasnosti za objekte kupca-proizvođača, utvrdi uslove i mogućnosti priključenja elektrane za sopstvene potrebe i izda elektroenergetsku saglasnost krajnjem kupcu. Prilikom izdavanja elektroenergetske saglasnosti ODS je dužan da, na osnovu ostvarene ili planirane potrošnje krajnjeg kupca, izradi analizu i utvrdi maksimalnu instalisanu snagu elektrane kupca-proizvođača na osnovu koje bi krajnji kupac zadovoljio svoje godišnje potrebe za energijom. Snabdjevač koji vrši snabdijevanje kupca-proizvođača po šemi neto mjerenja i neto obračuna dužan je da ponudi ugovor o snabdijevanju kupcu-proizvođaču najkasnije 15 dana od dana prijema obavještenja od ODS o planiranom priključenju elektrane kupca-proizvođača.

50 Zakon o održavanju zgrada ("Službeni glasnik Republike Srpske", broj 101/11).

4.2.1.3 Zajednice obnovljive energije

ZOE ima pravo na proizvodnju, potrošnju, skladištenje i prodaju električne energije iz obnovljivih izvora, uzajamnu razmjenu električne energije proizvedene korišćenjem obnovljivih izvora energije u postrojenjima u vlasništvu ZOE između članova ZOE, pristup svim tržištima energije, direktno ili putem agregacije, na nediskriminatoran način i podsticaje u vidu premije za potrošnju za vlastite potrebe i pogodnosti prilikom priključenja na mrežu. ZOE koja se bavi snabdijevanjem električnom energijom kao tržišnom djelatnošću ili obezbjeđuje uslugu objedinjenog djelovanja (agregaciju) ili obavlja druge energetske djelatnosti na komercijalnoj osnovi, te aktivnosti obavlja u skladu sa propisima za odgovarajuće djelatnosti (neophodno je pribaviti odgovarajuću dozvolu za energetske djelatnosti od Regulatorne komisije). Operater distributivnog sistema i ZOE ugovorom regulišu pitanja upravljanja i održavanja distributivne mreže unutar ZOE, administracije šeme zajedničke proizvodnje, energetskog obračuna između članova ZOE i druga pitanja od značaja za korištenje mreže i administriranje ZOE.

Zajednica obnovljive energije ima pravo na podsticaje u vidu pogodnosti prilikom priključenja na mrežu i premije za potrošnju za vlastite potrebe, za mala postrojenja,⁵¹ ali nema pravo na obavezan otkup proizvedene električne energije po garantovanoj otkupnoj cijeni ili pravo na premiju za prodaju na tržištu. Za podsticaj je potrebno i da količine električne energije, odnosno instalisani kapaciteti proizvodnih postrojenja ne prelaze tehnološke kvote za određenu godinu utvrđene Programom o korišćenju OIE, koji donosi Vlada Republike Srpske, da ZOE posjeduje sertifikat za proizvodno postrojenje i da u postrojenju nije ugrađena oprema koja je korišćena. Pravo na premiju za potrošnju za vlastite potrebe ZOE može ostvariti u trajanju do 15 godina.

4.2.2 Federacija BiH

4.2.2.1 Prosumeri

Krajnji kupac ima pravo da priključi elektranu koja koristi obnovljive izvore energije na unutrašnje električne instalacije svog objekta za potrebe sopstvene potrošnje. Instalirana snaga elektrane, u slučaju primjene šema snabdijevanja neto mjerenja ili neto obračuna, ne može biti veća od odobrene priključne snage objekta krajnjeg kupca, a maksimalna instalirana snaga po pojedinačnom postrojenju ograničava se na 150 kW.

Krajnji kupac stiče status prosumera priključenjem elektrane na unutrašnje električne instalacije svog objekta i regulisanjem ugovornih odnosa sa nadležnim operatorom distributivnog sistema i snabdjevačem, te ima prava i obaveze iz Zakona o OIEiEK FBiH i zakona kojim je uređena oblast električne energije. Prosumeri imaju pravo na korištenje šeme snabdijevanja neto obračuna, međutim samo prosumeri iz kategorije domaćinstava odobrene priključne snage do 10,8 kW, imaju pravo na izbor šeme snabdijevanja neto mjerenja u periodu od 10 godina, nakon čega ostvaruju pravo na šemu snabdijevanja neto obračuna. Energetski i monetarni kredit se poništavaju nakon prvog kvartala (1. april) tekuće godine i prosumer nema pravo na naknadu za neiskorišteni energetski ili monetarni kredit iz prethodnog obračunskog perioda.

Bitno je istaći da vlasnik elektrane za sopstvene potrebe prosumera može biti i treća strana, uz zaključenje posebnog sporazuma sa krajnjim kupcem za čije potrebe je elektrana priključena. Mjera podsticaja je i to što prosumeri iz kategorije domaćinstava nisu balansno odgovorni, te su njihovi snabdjevači odgovorni za njihovo balansiranje.

⁵¹ Mala postrojenja, prema odredbama Zakona o OIE (član 8), su:

1) hidroelektrane, vjetroelektrane i solarne elektrane na zemlji instalisane snage zaključno sa 150 kW,

2) solarne elektrane na objektima, elektrane na bio-masu i bio-gas, deponijski gas i gas iz postrojenja za tretman komunalnih otpadnih voda instalisane snage zaključno sa 500 kW.

Prosumer ne plaća ni naknadu za podsticanje na električnu energiju koju je sam proizveo, bez obzira da li se energija direktno utroši ili se isporuči u mrežu i naknadno utroši. Mjerom podsticaja se u širem smislu može smatrati i pojednostavljenje procedura za prosumere, u smislu u kojem se jedinice lokalne samouprave i kantonalne uprave obavezuju da harmonizuju svoje postojeće, odnosno nove propise, s ciljem pojednostavljenja procedura prilikom ishodovanja dozvola za prosumere. Operatori distributivnog sistema su u obavezi da propišu pojednostavljene procedure priključenja elektrane koja koristi OIE na unutrašnje instalacije prosumera i sticanje statusa prosumera, s ciljem pojednostavljenja postupaka. Predviđeno je da će za sufinansiranje izgradnje postrojenja prosumera operator za OIEiEK, prilikom izračuna potrebnih sredstava za administriranje sistema podsticaja, planirati iznos u visini od najmanje 10% od planiranog ukupnog iznosa naknade za podsticanje, koji će se koristiti za jednokratno sufinansiranje izgradnje postrojenja prosumera iz kategorije domaćinstva.

Ovakvo jednokratno sufinansiranje biće detaljnije propisano Programom o sufinansiranju prosumera iz kategorije domaćinstva, koji treba da sadrži način dodjele jednokratnog sufinansiranja, socijalni aspekt sufinansiranja, visinu sufinansiranja, kriterije za sufinansiranje, odredbe o ravnomjernom regionalnom učešću, obavezu izvještavanja od strane korisnika Programa, ostale odredbe potrebne za funkcionisanje sufinansiranja. Uz ovakav naglašen socijalni aspekt sufinansiranja, može se uticati na uključivanje energetski ugroženih i zaštićenih krajnjih kupaca u benefite građanske energije.

4.2.2.2 Prosumeri koji djeluju zajednički

Kupci iz kategorije domaćinstva i komercijalni kupci čiji su objekti locirani unutar iste zgrade ili stambenog kompleksa imaju pravo da djeluju zajednički kao prosumeri. Ovakvi prosumeri ugovorom regulišu međusobne odnose, uključujući pripadajući udio instalisane snage elektrane i proizvodnje svakog kupca pojedinačno. Prosumeri koji djeluju zajednički ostvaruju pravo na primjenu neto mjerenja ili neto obračuna u skladu sa iznosom pripadajuće instalisane snage elektrane tog prosumera. Operator distributivnog sistema i subjekat koji predstavlja kupce koji zajednički proizvode električnu energiju zaključuju ugovor kojim se uređuju pravila raspodjele električne energije i vremenski period za alokaciju energije.

Zakonom o OIEiEK FBiH normirano je i da instalisana snaga elektrane prosumera koji djeluju zajednički ne može biti veća od zbira odobrenih priključnih snaga pojedinačnih krajnjih kupaca, a takva elektrana se priključuje preko zasebnog priključka sa pripadajućim obračunskim mjernim mjestom. I kod prosumera koji djeluju zajednički važi pravilo da prosumeri iz kategorije domaćinstava nisu balansno odgovorni, te su njihovi snabdjevači odgovorni za njihovo balansiranje.

4.2.2.3 Zajednice obnovljive energije

Zajednice obnovljive energije i njihovi članovi imaju pravo na proizvodnju, potrošnju, skladištenje, razmjenu u okviru zajednice, i prodaju električne energije iz obnovljivih izvora, uključujući i kroz ugovore o otkupu energije iz obnovljivih izvora. Članovi ZOE zadržavanju svoja prava i obveza kao krajnji kupci.

Članovi ZOE moraju imati prebivalište ili sjedište na području opštine u kojoj se izvodi projekat ili u opštini čija se teritorija graniči sa teritorijom opštine u kojoj se izvodi projekat i da su na području jednog operatora distributivnog sistema. ZOE imaju pravo na podsticaje u vidu obaveznog otkupa električne energije u cijelosti ili djelimično po garantovanoj otkupnoj cijeni za mala postrojenja, u skladu sa raspoloživim tehnološkim kvotama (ZOE tako imaju pravo na minimalni udio tehnoloških kvota za mala postrojenja). Naime, Vlada Federacije, na prijedlog ministarstva nadležnog za energetiku, donosi Uredbu o kvotama za OIEiEK, kojom se propisuju tehnološke kvote sa definisanim udjelom rezervisanim za zajednice obnovljive energije (na godišnjem

nivou, za period od 10 godina), o čemu Operator za OIEiEK, uz saglasnost nadležnog ministarstva, do 31.03. tekuće godine, donosi Odluku o raspodjeli tehnoloških kvota za tekuću godinu.

Planirane kvote za zajednice obnovljive energije se mogu povećati u slučaju raspoloživosti dostupnih fondova i raspoloživih potencijala OIE i ako određene planirane kvote za zajednice obnovljive energije ne mogu biti popunjene u roku od dvije godine, razlika između planiranih i ostvarenih kvota se prenosi u kvote za sljedeće dvije godine.

Pravo ZOE na otkup električne energije u cijelosti ili djelimično po garantovanoj otkupnoj cijeni za mala postrojenja, realizuje se kao pravo na podsticaj na osnovu garantovane otkupne cijene za mala postrojenja koja koriste energiju sunčevog zračenja, koje ostvaruje jedan ili više najpovoljnijih ponuđača u postupku FIT-aukcije (na period od 12 godina). Operator za OIEiEK, uz saglasnost nadležnog ministarstva, donosi Pravilnik o aukcijama. Kriterij za izbor najpovoljnijih ponuda je najniža ponuđena garantovana otkupna cijena, ukoliko se ponuđena količina energije u potpunosti uklapa u tehnološke kvote koje su predmet FIT aukcije. Vlada Federacije BiH i lokalne vlasti su dužne da podrže lokalne inicijative za razvoj zajednica obnovljivih izvora energije s ciljem promovisanja i korištenja proizvodnje električne energije iz OIEiEK.

4.2.2.4 Aktivni kupci i EZG

Što se tiče aktivnih kupaca i energetske zajednice građana (EZG), normirano je da imaju pravo da proizvode električnu energiju za vlastite potrebe i prodaju višak proizvedene električne energije u skladu sa Zakonom o električnoj energiji FBiH, zakonom kojim se uređuje oblast obnovljivih izvora energije i podzakonskim aktima.

Aktivni kupci zadržavaju sva prava i obaveze koja imaju kao krajnji kupci. Pored toga, aktivni kupci imaju pravo djelovati na tržištu samostalno ili putem agregatora, prodavati električnu energiju koju sami proizvedu svom snabdjevaču putem ugovora o snabdjevanju ili drugim subjektima putem ugovora o otkupu električne energije, učestvovati u pružanju usluga fleksibilnosti i programima energetske efikasnosti i povjeriti trećoj strani na upravljanje postrojenja potrebna za njegove aktivnosti, uključujući postavljanje, rad, obradu podataka i održavanje postrojenja i instalacija, a da se pri tome treća strana ne smatra aktivnim kupcem. Djelovanje aktivnih kupaca u vezi sa proizvodnjom, skladištenjem, trošenjem, prodajom viškova električne energije ili učestvovanjem u mjerama fleksibilnosti ili energetske efikasnosti, je moguće ukoliko ne predstavlja njihovu osnovnu komercijalnu ili profesionalnu djelatnost. Aktivni kupci koji zajednički nastupaju dužni su operatoru distributivnog sistema dostaviti popis svojih obračunskih mjernih mjesta, proizvodnih postrojenja i postrojenja za skladištenje energije, te pravila za internu raspodjelu zajednički proizvedene ili uskladištene električne energije.

Podliježu obavezi plaćanja naknada za korištenje distributivne mreže, koje odražavaju stvarne troškove i finansijski su odgovorni za svoje deblanse u elektroenergetskom sistemu (troškovi balansiranja), te u tom smislu moraju biti balansno odgovorne strane ili prenijeti balansnu odgovornost na drugu balansno odgovornu stranu, u skladu sa pravilima o radu balansnog tržišta. Aktivni kupac na čiju instalaciju je priključeno proizvodno postrojenje ili postrojenje za skladištenje energije predaje električnu energiju u mrežu na istom obračunskom mjernom mjestu na kojem preuzima električnu energiju iz mreže i koje mora biti opremljeno dvosmjernim mjerilom, o trošku aktivnog kupca.

Članovi EZG zadržavaju prava i obaveze krajnjih kupaca ili aktivnih kupaca, u skladu sa Zakonom o električnoj energiji FBiH i podzakonskim aktima donesenim na osnovu ovog zakona. EZG za potrebe svojih članova može učestvovati u aktivnostima: proizvodnje električne energije, uključujući i proizvodnju iz obnovljivih izvora, snabdjevanja električnom energijom, upravljanja potrošnjom električne energije, agregiranja,

skladištenja energije, pružanja usluga energetske efikasnosti, pružanja usluga punjenja električnih vozila i pružanja drugih energetskih usluga članovima energetske zajednice. EZG može učestvovati na tržištu električne energije direktno ili putem agregacije distribuiranih resursa, u skladu s pravilima koja uređuju pojedina tržišta električne energije. EZG je dužna urediti način podjele električne energije proizvedene ili uskladištene u vlastitim postrojenjima između članova energetske zajednice građana. EZG ima pravo posebnim ugovorom prenijeti na operatora distributivnog sistema poslove raspodjele proizvedene i utrošene električne energije između članova zajednice.

4.2.3 Brčko Distrikt BiH

4.2.3.1 Kupac-proizvođač

Krajnji kupac i u Brčko Distriktu BiH ima pravo izgraditi i priključiti postrojenje koje koristi obnovljive izvore energije na unutrašnje električne instalacije svog objekta za potrebe vlastite potrošnje.

Instalirana snaga postrojenja, u slučaju primjene sheme neto mjerenja ili neto obračuna ne može biti veća od odobrene priključne snage objekta krajnjeg kupca. Krajnji kupac stiče status kupca-proizvođača priključenjem elektrane na unutrašnje električne instalacije svog objekta, kao i pribavljanjem certifikata za proizvodno postrojenje odnosno elektranu, te ima prava i obaveze iz Zakona o OIEiEK, odnosno zakona kojim se reguliše oblast električne energije. Kupac – proizvođač ima pravo proizvoditi električnu energiju za vlastitu potrošnju, skladištiti električnu energiju, višak proizvedene električne energije isporučiti u mrežu. Postrojenje u kojem kupac-proizvođač proizvodi električnu energiju smatra se unutrašnjom instalacijom kupca – proizvođača. Vlasnik postrojenja za potrebe krajnjeg kupca može biti i treća strana, uz zaključenje posebnog sporazuma s krajnjim kupcem za čije potrebe je postrojenje izgrađeno.

Obračun više preuzete i predate proizvedene električne energije kupca-proizvođača vrši se primjenom sheme neto mjerenja za postrojenja instalirane snage do zaključno 10,8 kW (uključujući 10,8 kW), sheme neto obračuna za postrojenja instalirane snage u opsegu od 10,8 kW do 50 kW (uključujući 50 kW), standardne sheme snabdjevanja za postrojenja instalirane snage preko 50 kW. Snabdjevač ima i balansnu odgovornost za mjerno mjesto kupca – proizvođača. Ukoliko je tokom obračunskog perioda kupac-proizvođač predao više električne energije u mrežu nego što je preuzeo, razlika između predate i preuzete električne energije prenosi se u naredni obračunski period u korist kupca-proizvođača, i to kod primjene sheme neto mjerenja u vidu energetskog kredita izraženo u kWh, ili kod primjene sheme neto obračuna u vidu monetarnog kredita koji odgovara vrijednosti predate više proizvedene električne energije tokom obračunskog perioda (jedino u Brčko Distriktu BiH njegova vrijednost nije umanjena ispod maloprodajne cijene).⁵²

Snabdjevač vrši finalni obračun količina predate i preuzete električne energije 1. aprila tekuće godine za prethodni dvanaestomjesečni period, pri čemu kupac-proizvođač nema pravo na naknadu viška predate električne energije koji preostane nakon finalnog godišnjeg obračuna. Propisano je, kao mjera podsticaja, da kupac-proizvođač po pojednostavljenoj proceduri pribavlja certifikat za proizvodno postrojenje, odnosno elektranu, koji izdaje operator distributivnog sistema na čiju mrežu je priključen kupac-proizvođač.

⁵² Monetarni kredit je proizvod energetskog kredita i jedinične cijene više proizvedene električne energije koja odgovara jediničnoj cijeni komponente energije sadržane u maloprodajnoj cijeni snabdjevača.

4.2.3.2 Shema zajedničke proizvodnje

Kupci iz kategorije domaćinstva i komercijalni kupci čiji su objekti locirani unutar iste zgrade ili poslovno-stambenog kompleksa imaju pravo učešća u shemi zajedničke proizvodnje. Kupci koji učestvuju u shemi zajedničke proizvodnje ugovorom regulišu međusobne odnose, uključujući pripadajući udio instalirane snage postrojenja i proizvodnje svakog kupca pojedinačno, te imenuju zastupnika. Pojedinačni kupci–proizvođači koji djeluju zajednički ostvaruju pravo na primjenu komercijalne sheme obračuna u skladu s iznosom pripadajuće instalirane snage postrojenja tog kupca–proizvođača (neto mjerenje/neto obračun/standardna shema).

Operator distributivnog sistema i zastupnik kupaca koji zajednički proizvode električnu energiju zaključuju ugovor kojim se uređuju pravila raspodjele električne energije i period za alokaciju energije. Kupci – proizvođači koji djeluju zajednički zadržavaju svoja prava i obaveze kao krajnji kupci, prema kojima se ne mogu primijeniti neopravdani ili diskriminatorni uslovi i procedure koje sprečavaju njihovo učešće u shemi zajedničke proizvodnje.

4.2.3.3 Zajednice obnovljive energije

ZOE ima pravo na proizvodnju, potrošnju, skladištenje i prodaju električne energije iz obnovljivih izvora, uzajamnu razmjenu električne energije proizvedene korištenjem obnovljivih izvora energije u postrojenjima u vlasništvu zajednice obnovljivih izvora između članova zajednice obnovljivih izvora i pristup svim tržištima energije, direktno ili putem agregacije, na nediskriminatorni način.

ZOE koja se bavi snabdijevanjem električnom energijom kao tržišnom djelatnošću ili osigurava uslugu objedinjenog djelovanja odnosno agregaciju ili obavlja druge energetske djelatnosti na komercijalnoj osnovi, te aktivnosti obavlja u skladu s propisima za odgovarajuće djelatnosti (mora posjedovati dozvolu za obavljanje energetske djelatnosti). Vlada pravilnikom definiše opseg odnosno perimetar distributivne mreže unutar kojeg je dopušteno zasebno priključenje objekata koji čine zajednicu obnovljivih izvora putem pojedinačnih priključaka (tehničko ograničenje organizovanja ZOE). Mjerna mjesta krajnjih kupaca i ostalih objekata koji čine zajednicu opremaju se pametnim mjernim uređajima. Raspodjela proizvedene električne energije između članova ZOE reguliše se ugovorom.

Što se tiče ZOE, interesantno je da Zakon o OIEiEK Brčko distrikta BiH, nije predvidio pravo na podsticaje u vidu prava na obavezan otkup proizvedene električne energije po garantovanoj otkupnoj cijeni (Federacija BiH) ili pravo na premiju za prodaju na tržištu ili potrošnju za vlastite potrebe za mala postrojenja (Republika Srpska). Tako je za ZOE ostalo samo pravo na pogodnosti prilikom priključenja na mrežu. Što predstavlja restriktivan pristup promociji i podršci razvoju ZOE u BiH. ■■■

5. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Na osnovu prezentiranog moguće je izvesti slijedeće zaključke:

- a) Sve tri države nisu u potpunosti prenijele niti implementirale EU direktive o građanskoj energiji u vlastita zakonodavstva što su bile obavezne da urade. Na ovaj način ograničena je mogućnost razvoja građanske energije a time i ubrzanja energetske tranzicije u navedenim zemljama;
- b) Koncept kupaca-proizvođača/prosjumera u potpunosti je implementiran samo u Srbiji, dok u druge dvije zemlje implementacija koncepta nije moguća zbog nedostatka odgovarajućih akata i procedura koje bi obezbjedile jasan i transparentan put (hodogram) po kojem prosjumeri mogu da ostvare svoja prava;
- c) Niti jedna od analiziranih zemalja nije stvorila sve uslove iz pravnog okvira za implementaciju instituta zajednica obnovljive energije, energetskih zajednica građana i aktivnih kupaca što predstavlja ozbiljnu prepreku u razvoju građanske energije i ozbiljno sputava lokalne inicijative.

Opšti zaključak je da vlade i parlamenti u zemljama koje su obuhvaćene ovom analizom, uz državne elektro-energetske kompanije, predstavljaju glavnu prepreku i usko grlo za efikasnu i održivu tranziciju. Naime predstavnici zakonodavne i izvršne vlasti još uvijek nemaju jasnu spoznaju, viziju i opredjeljenje, pa time ni strategiju, stimulativan zakonodavni okvir i akcione planove, za uspješno provođenje održive energetske tranzicije u svojim zemljama. Pri tome ne prepoznaju niti značaj razvoja koncepata i podrške građanima i lokalnim zajednicama kroz razvoj građanske energiji na lokalnom nivou (kupaca-proizvođača, energetskih zajednica građana i zajednica obnovljive energije) koji, uz privredu, a naročito mala i srednja preduzeća, predstavljaju glavne aktere i lidere uspješne, efikasne i održive tranzicije svuda u svijetu koji najbrže i najefikasnije mogu doprinijeti procesu dekarbonizacije i ostvarivanju ciljeva energetske sigurnosti, sigurnosti snabdjevanja i energetske nezavisnosti zemlje.

Imajući u vidu sve izneseno potrebno je:

- a) U zemljama koje su predmet analize ozbiljnije i sistematičnije edukovati javno miješnje, građane, privredu i lokalne zajednice o značaju, mogućnostima i benefitima koje građanska energija donosi svima pojedinačno i društvu u cijelini. U navedenom kontekstu treba voditi komunikacijske kampanje podizanja svijesti kod građana o prednostima prelaska na proizvodnju energije za vlastite potrebe, tehnologijama i pravnim koracima za izgradnju energetskih postrojenja, njihovu instalaciju i priključenje na mrežu, kao i mjerama podrške i podsticaja. Kampanje provoditi kontinuirano, ozbiljno, uporno, na svim nivoima odgovornih subjekata – jedinica lokalne samouprave, ministarstava, akademske zajednice, udruženja građana, strukovnih udruženja, udruženja poslodavaca, sindikata, društvenih, elektronskih i štampanih medija i putem događaja kao što su međunarodne i domaće konferencije, škole energetske tranzicije i radionice.

- b) Inicirati osnivanje stalnih "Foruma za Građansku Energiju", koji bi okupljao predstavnike/ce udruženja građana, poslodavaca, zajednica etažnih vlasnika, jedinica lokalne samouprave, proizvođača električne energije (privatnih/javnih), operatora distributivnih sistema i prenosa, snabdjevača, trgovaca, agregatora, distributera el.automobila i drugih el.prevoznih sredstava, regulatornih tijela za energetiku, banaka i drugih finansijera, nadležnih institucija (ministarstava, fondova, ustanova), međunarodnih organizacija i partnera, naučnih radnika i istraživača i drugih lidera i liderki energetske tranzicije i razvoja građanske energije. Ovakav Forumi bi egzistirali kao tijela na kojima bi se dva puta godišnje podnosili izvještaji o napretku u prethodnom periodu, crtale mete koje je potrebno dostići u narednom kratkoročnom periodu i raspravljalo o budućnosti građanske energije iz godine u godinu, sa pogledom na 2030., 2040., 2050. i godine koje slijede;
- c) Izvršiti ciljanu edukaciju zastupnika građana o mjestu, ulozi i značaju razvoja građanske energije u skupštinama i parlamentima na svim nivoima vlasti od lokalnog do nacionalnog sa posebnim akcentom na pravni i regulatorni okvir za razvoj;

Preporuke po zemljama:

Srbija:

- Potrebno je što prije razraditi u podzakonskim aktima institute aktivnog kupca, zajednica obnovljive energije i energetske zajednice građana.
- Neophodno je sveobuhvatno usklađivanje horizontalnog i vertikalnog zakonodavstva, kako bi se zaokružio i uskladio pravni okvir.
- Potrebna je sveobuhvatna analiza trenutnog stanja i utvrđivanje razloga zbog čega su procedure toliko spore i neefikasne.
- Potrebno je pojačati administrativne kapacitete na lokalnu i pružiti neophodnu podršku sa centralnog nivoa, radi ubrzanja i podizanja efikasnosti.
- Potrebno je promovirati alternativne načine finansiranja i pružiti građanima informacije o mogućnostima kreditiranja.

Crna Gora:

- Neophodno je inovirati i donijeti nove strateške dokumente vezane za proces energetske tranzicije
- Potrebno je sveobuhvatno usklađivanje horizontalnog i vertikalnog zakonodavstva.
- Neophodno je napraviti jasniji i konkretniji pravni okvir, jer postoje brojne pravne praznine koje ostavljaju nedoumice kada su u pitanju prozjumeri.
- Trebalo bi razmotriti usvajanje lex specialis-a, slično kao u Srbiji i Bosni i Hercegovini kojim bi se definisale sve kategorije građanske energije.

Bosna i Hercegovina:

- Dovršiti izgradnju pravnog okvira za građansku energiju donošenjem svih podzakonskih akata u predviđenom roku. Kašnjenje u radu institucija na izgradnji pravnog okvira mora biti medijski objelodanjeno i praćeno prijavama za nadzor, kontrolu i sankcionisanje odgovornih lica u tim institucijama.
- Nastaviti sa transponovanjem i implementacijom acqvie communitare koji se odnosi na OIE, električnu energiju i energetske efikasnosti radi stvaranja svih preduslova za razvoj građanske energije, naročito u Republici Srpskoj i Brčko Distriktu BiH.
- Pravne propise na koje se oslanjaju propisi o građanskoj energiji kontinuirano mijenjati kako bi se uklanjale barijere, nesrazmjerni troškovi, diskriminatorni kriteriji, ubrzavale i pojednostavljivale procedure, digitalizovali obrasci, saglasnosti i dozvole, provodile informativne kampanje i građani podsticali na aktivno uključivanje u demokratizaciju energetskega sektora. ■■

6. KOMPARATIVNA TABELA NEKIH POKAZATELJA O GRAĐANSKOJ ENERGIJI U REGIONU

R.b.	Pravni okvir i drugi instituti:	Bosna i Hercegovina
1.	Zakoni	<ul style="list-style-type: none"> • Zakon o obnovljivim izvorima energije Republike Srpske • Zakon o korištenju obnovljivih izvora energije i efikasnoj kogeneraciji FBiH • Zakon o obnovljivim izvorima energije i efikasnoj kogeneraciji Brčko Distrikta BiH
2.	Podzakonski akti	<p>Republika Srpska:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Program o korišćenju obnovljivih izvora energije • Uredba o bio-gorivu i drugim obnovljivim gorivima u transportu • Odluka o osnivanju operatora podsticaja • Uputstvo o postupku vođenja Registra projekata iz OIE (DONEŠENO) • Pravilnik o izdavanju sertifikata za proizvodno postrojenje koje proizvodi električnu energiju iz OIE (DONEŠEN) • Pravilnik o garanciji porijekla za električnu energiju proizvedenu iz OIE • Pravilnik o podsticanju proizvodnje električne energije iz OIE • Pravilnik o aukcijama • Pravilnik o kupcima-proizvođačima i zajednicama obnovljive energije (DONEŠEN) • Pravila rada operatora podsticaja • Uputstvo o radu balansne grupe obnovljivih izvora energije

Srbija	Crna Gora
<ul style="list-style-type: none"> • Zakon o energetici • Zakon o korišćenju obnovljivih izvora energije 	<ul style="list-style-type: none"> • Zakon o energetici
<ul style="list-style-type: none"> • Uredba o kriterijumima, uslovima i načinu obračuna potraživanja i obaveza između kupca - proizvođača i snabdevača 	<ul style="list-style-type: none"> • Pravila za funkcionisanje distributivnog sistema električne energije • Program razvoja i korišćenja obnovljivih izvora energije • Uredba o naknadi za podsticanje proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora i visokoefikasne kogeneracije

R.b.	Pravni okvir i drugi instituti:	Bosna i Hercegovina
2.	<i>Podzakonski akti (nastavak)</i>	<p>Federacija BiH (NEMA DONEŠENIH PODZAKONSKIH AKATA – ROKOVI (6 mjeseci) TEKU OD 2. NOVEMBRA 2023.):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uredba o kvotama • Uredba o podsticanju proizvodnje električne energije iz OIEiEK i određivanju naknada za podsticanje • Uredba o vrstama, sadržaju i kvaliteti biogoriva u gorivima za motorna vozila • Pravilnik o efikasnoj kogeneraciji • Pravilnik o zajednicama obnovljive energije • Metodologija za izračunavanje udjela OIE u ukupnoj potrošnji energije u Federaciji BiH • Registar zajednica obnovljive energije • Pravilnik o metodologiji utvrđivanja maksimalnih vrijednosti garantovanih otkupnih cijena, zamjenske tržišne cijene i graničnih vrijednosti fiksnih premija • Pravilnik o proizvodnji električne energije za vlastite potrebe • Pravilnik o obaveznom udjelu i preuzimanju električne energije proizvedene iz OIE • Pravilnik o metodologiji utvrđivanja porijekla električne energije, izračuna i objave strukture preostale električne energije u Federaciji BiH • Pravilnik o sticanju statusa kvalifikovanog proizvođača • Pravilnik o aukcijama • Pravilnik o garancijama porijekla • Statut Operatora za OIEiEK • Uputstvo za rad Balansne grupe OIE • Uputstvo o vodenju i ažuriranju registra projekata • Standardni model ugovora o uređenju međusobnih odnosa sa snabdjevačima • Standardni modeli ugovora i predugovora <p>Brčko Distrikt BiH (NEMA DONEŠENIH PODZAKONSKIH AKATA):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Program o korištenju OIE • Pravilnik o podsticanju proizvodnje iz OIE • Pravilnik o metodologiji za utvrđivanje garantovane otkupne cijene i premije za mala postrojenja • Pravilnik o aukcijama • Pravilnik o učešću OIE u transportu • Pravilnik o kupcima-proizvođačima i zajednicama obnovljive energije • Odluka o podsticanju proizvodnje električne energije iz OIE i određivanju naknade za podsticanje • Uspostavljanje SSP • Uputstvo o radu balansne grupe OIE • Pravilnik o garanciji o porijeklu električne energije • Tehnički zahtjevi za punionice • Pravila rada SSP • Uputstvo o registru projekata OIE

Srbija**Crna Gora**

R.b.	Pravni okvir i drugi instituti:	Bosna i Hercegovina
3.	Dozvoljena instalisana snaga prosumera/kupca-proizvođača	<p>Republika Srpska: Instalisana snaga elektrane u slučaju primjene šeme neto mjerenja ili neto obračuna, ne može biti veća od odobrene priključne snage objekta krajnjeg kupca.</p> <p>Federacija BiH: Instalisana snaga elektrane u slučaju primjene šeme neto mjerenja ili neto obračuna, ne može biti veća od odobrene priključne snage objekta krajnjeg kupca, a a maksimalna instalisana snaga po pojedinačnom postrojenju ograničava se na 150 kW.</p> <p>Brčko Distrikt BiH: Instalisana snaga elektrane u slučaju primjene šeme neto mjerenja ili neto obračuna, ne može biti veća od odobrene priključne snage objekta krajnjeg kupca.</p>
4.	Sertificiranje proizvodnih postrojenja prosumera koja koriste OIE	Republika Srpska: DA Federacija BiH: NE Brčko Distrikt BiH: DA
5.	Instalateri postrojenja koja koriste OIE	Licencirani
6.	Ugovori prosumera/ZOE/EGZ	<ul style="list-style-type: none"> • Snabdjevač • ODS • OPS
7.	ZOE	<ul style="list-style-type: none"> • Zakon o obnovljivim izvorima energije Republike Srpske • Zakon o korištenju obnovljivih izvora energije i efikasnoj kogeneraciji FBiH • Zakon o obnovljivim izvorima energije i efikasnoj kogeneraciji Brčko Distrikta BiH
8.	EGZ	Zakon o električnoj energiji FBiH/BiH
9.	Aktivni kupci	Zakon o električnoj energiji FBiH/BiH

*GE – građanska energija

Srbija	Crna Gora
<p>instalirana snaga proizvodnog objekta ne može biti veća od:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ekvivalentne snage koja odgovara struji od 10A, ako priključak na sistem nije trofazni; 2) 10,8 kW ako je kupac - proizvođač domaćinstvo; 3) 150 kW ako kupac - proizvođač nije domaćinstvo. 	<p>postrojenje instalirane snage koja ne prelazi vrijednost priključne snage krajnjeg kupca</p>
NE	NE
licencirani	licencirani
<ul style="list-style-type: none"> • Snabdjevač • ODS • OPS 	<ul style="list-style-type: none"> • Snabdjevač • ODS • OPS
Zakon o korišćenju obnovljivih izvora energije	

